

Justiitsministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2019 - 2022

Justiitsministeeriumi arengukava kajastab justiitsministeeriumi (JM) strateegilisi eesmärke aastani 2022. Justiitsministeeriumi peamine ülesanne on kavandada ja ellu viia riigi õigus- ja kriminaalpoliitikat, mis aitaksid suurendada inimeste vabadusi ning tagada avatud ja turvalist ühiskonda, kus inimesed teavad oma õigusi ja võivad nende kaitses kindlad olla.

Strateegiline raamistik

Arengukava aluseks on riigi eelarvestrateegia (RES) 2018 - 2021 ja Vabariigi Valitsuse tegevuskava. Valdkonna arengut suunavad veel järgmised arengukavad ja strateegilised dokumendid:

- Eesti konkurentsivõime kava „Eesti 2020“;
- Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018;
- valdkondlik arengukava Korruptsioonivastane strateegia 2013-2020;
- valdkondlik arengukava Vägivalla ennetamise strateegia 2015-2020;
- valdkondlik arengukava Siseturvalisuse arengukava 2015-2020;
- Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21“
- OECD riigivalitsemise raporti rakendamise tegevuskava;
- Valitsuse kuritegevusvastased prioriteedid ¹;
- Õiguspoliitika arengusuunad aastani 2018;
- Lõimuv Eesti 2020;
- Eesti julgeolekupoliitika alused;
- Eesti infoühiskonna arengukava 2015-2020;
- Ida-Virumaa tegevuskava;
- Riigikaitse arengukava.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse tegevuskavale ja riigi eelarvestrateegiale panustab justiitsministeerium tulemusvaldkonda **õiguskord** läbi kolme alavaldkonna:

1. **Õiguspoliitika**
2. **Kriminaalpoliitika**
3. **Õigusemõistmine ja õiguskaitse**

¹ <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kriminaalpoliitika/kuritegevusvastased-prioriteedid>

Arengukava koosneb:

- 1) Tegevuskavast, kus on ära toodud eesmärgid, eesmärgi mõõdikud; meetmete nimetused, eesmärgid ja meetmete mõõdikud; tegevused ja algatused ning nende vahetud tulemused;
- 2) Hetkeolukorra analüüsist riigi eelarvestrateegia siseturvalisuse valdkonnas, mis on jagatud õiguspoliitika, kriminaalpoliitika, õigusemõistmise ja õiguskaitse alapeatükkideks;

Arengukava elluviimiseks koostatakse igal aastal justiitsministeeriumi tööplan, millega määratakse konkreetsed ülesanded arengukavas püstitatud eesmärkide saavutamiseks koos tähtaegade ning eraldatud finantsressurssidega.

Sisukord

1. Õiguspoliitika
 - Meede 1.1.1 Riigi halduskorralduse süsteemne väljatöötamine
 - Meede 1.1.2. Eesti põhiseaduse ja põhiseaduslike seaduste järjepidev akadeemiline analüüs
 - Meede 1.2.1. Inim- ja kodanikuõiguste kaitse
 - Meede 1.2.2. Ettevõtjaid ja tarbijaid toetav õiguskord
 - Meede 1.3.1 Teadmistepõhine ja õiguslikult kvaliteetne õigusloome
2. Kriminaalpoliitika
 - Meede 2.1.1 (Korduv)kuritegevuse vähendamine
 - Meede 2.1.2. Vajadustele vastav karistuse täideviimise süsteem
 - Meede 2.2.1. Kvaliteetne ning põhiõigusi tagav süüteomenetlus
 - Meede 2.2.2 Erikohtlemise tagamine ning teisese ohvristumise vältimine
3. Õigusemõistmine ja õiguskaitse
 - Meede 3.1. Kvaliteetne õigusemõistmine mõistliku aja jooksul
 - Meede 3.2. Kohtulike registrite arendamine
 - Meede 3.3. Õigusteenuste kättesaadavuse tagamine
 - Meede 3.4. Õigusteabe kättesaadavus
 - Meede 3.5. Konkurentsi järelevalve
4. Okupatsioonirežiimide poolt tekitatud kahju teadvustamine
5. Organisatsiooni arendamine

1. Õiguspoliitika

Valdkonna eesmärk on kogu riigi õiguspoliitika üldiste arengusuundade kujundamine ja rakendamine, riigisisese õiguskorra süsteemsuse tagamine ning teadmispõhise õigusloome protsessi ja selle tulemusel valmivate normide kvaliteedi eest seismine, mille tulemuseks on põhiseadusest lähtuv eesmärgipärane, efektiivne ning teiste riikidega võrreldes konkurentsivõimeline õigussüsteem, mis on isikutele piisavalt kättesaadav.

Alavaldkonnale on seatud järgmised eesmärgid:

1.1. Institutsionaalselt hästtoimiv riik

1.2. Õiguskindel ühiskond

1.3. Õigusloome kvaliteedi tagamine

Alaeesmärk 1.1. Institutsionaalselt hästtoimiv riik

Eesmärgiks on hästi toimiv ja paindlik ning ühiskonna vajadustele vastav riigi institutsionaalne ülesehitus.

Meede 1.1.1 Riigi halduskorralduse süsteemne väljatöötamine

Eesmärgiks on välja töötada puuduolev ja kaasajastada olemasolev riigi haldusorganisatsiooni, riigihalduse ja riigi valitsemise korraldamise aluseks olev õigusraamistik.

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- halduskorralduse ja vabariigi valitsuse tegevuse regulatsiooni väljatöötamine ja ellurakendamine;
- riigi kriisiolukorras toimimiseks vajalike õigusmuudatuste vajaduse analüüsimine ja reguleerimine;
- õigusliku regulatsiooni arendamine, mis tagab julgeolekuasutuste tõhusa töö ja isiku põhiõiguste tasakaalustatud kaitse;
- avalikku teenistust puudutava õigusliku kontseptsiooni edasiarendamine ja ühtlustamine.

Olukorra analüüs

Riigi institutsionaalne ülesehitus peab igal ajahetkel vastama ühiskonna vajadustele ning toetama riigi kui sellise väledana hoidmist. Avalikus õiguses on jätkuvalt riigi institutsionaalse toimimise seisukohast olulisi valdkondi, milles kehtiv regulatsioon on täielikult või osaliselt puudu. Vabariigi valitsuse paindlikumaks toimimiseks 2014. aasta kevadel tehtud seadusemuudatused olid esimene samm kaasaegse halduskorralduse väljatöötamiseks ning see süsteem on vaja lõpuni välja arendada. Vabariigi Valitsuse enesekorraldusõiguse ning otsese ja kaudse riigihalduse sõlmküsimate lahendamine, haldusorganisatsiooni edasiarendamine ning vastava regulatsiooni koostamine tagab kindlalt ja tõrgeteta riigi toimimise. Vajalik on selgelt reguleerida põhimõtted, mille järgi riik toimib turul läbi eraõiguslike juriidiliste isikute, seada kriteeriumid avalik-õiguslike juriidiliste isikute loomisele ning korrastada haldusjärelevalve. Riigi tõhusa toimimise ja riigi agiilsuse üheks alustalaks on ka pädev ametnikkond. Seega on vajalik pidevalt analüüsida ning riigi vajadustega kohandada avaliku teenistuse regulatsioon. Riigi toimimise osana on oluline isiku õiguste kaitset tagav materiaalõigusliku ja menetlusõigusliku regulatsiooni vastavus kaasaegse ühiskonna vajadustele ja võimalustele. Haldusmenetlus ning halduskohtumenetlus peab olema tõhus ning vastama kaasaja võimalustele. Haldusmenetlus peab toetama ja hõlbustama isikul riigiga suhtlemist ning võimalikult optimeerima haldusorganite tööd. Halduskohtumenetlus peab andma kohtule võimaluse keskenduda õigusvaidluste lahendamisele ning optimeerida menetluse kulgu. Haldusõiguse üldosa reform viidi Eestis edukalt läbi 1990ndate aastate lõpus ja eesmärgiks oli uute seaduste loomine või kehtivate seaduste parandamine ja täiendamine viies valdkonnas: halduse organisatsioon, haldusmenetlus, haldustäide, halduskohtumenetlus ja korrakaitse. Neist seadustest on 2015. aasta seisuga puudu esimesena nimetatud haldusorganisatsiooni puudutav seadus. Justiitsministeerium näeb riigi halduskorralduse süsteemse arengu eesmärgil vajadust vastava eelnõu väljatöötamiseks. Lisaks on vajalik läbi viia juba rakendunud muudatuste järelanalüüs, et selgitada välja haldusmenetluse, halduskohtumenetluse ning teiste haldusõiguse üldosa seaduste kaasajastamise vajadus. Haldusõiguse eriosa valdkonnas on puudulikult reguleeritud tänaste julgeolekuasutuste tegevus korrakaitse ohutõrjemenetluse raames. Regulatsioon peab tagama julgeoleku asutuste tõhusa toimimise riigi julgeoleku tagamisel ning samas olema kontrollitav ning isiku põhiõiguseid vähimal võimalikul moel riivav. Riigi tavapärasele toimimisele lisaks on oluline analüüsida riigi institutsionaalset toimimist erinevates kriisiolukordades. Eelkõige on vaja analüüsida kohtute, vanglate ja teiste õiguskaitseorganite töö põhimõtteid kogu riiki haarava kriisi olukorras, riigikaitseadusest tulenevate sundkohustuste (sundtöö) õiguslikke tagajärgi ja põhiõiguste piiramise võimalikkust ja ulatust erineva tasemega kriisiolukordades.

Meede 1.1.2. Eesti põhiseaduse ja põhiseaduslike seaduste järjepidev akadeemiline analüüs

Eesmärgiks on analüütilise võimekuse hoidmine ja arendamine.

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- analüüsivõimekuse ja teadmiste tagamine Eesti Põhiseaduse ja EL aluslepingute omavahelisest suhestumisest;
- analüüsivõimekuse tagamine Eesti Põhiseaduse aluspõhimõtete, põhiseaduslike seaduste, põhiõiguste- ja vabaduste osas;
- Riigiõiguse Instituudi loomine ja tegevuse toetamine.

Olukorra analüüs

Justiitsministeeriumi rolliks valitsuses on olla Põhiseaduse hoidja ning põhiõiguste tagaja, mis muuhulgas tähendab Eesti riigi aluspõhimõtete alaste teadmiste olemasolu ja arendamist. Seetõttu on vaja tagada pidev analüüsivõimekus Eesti põhiseaduse aluspõhimõtete, põhiõiguste ja vabaduste ning põhiseaduslike seaduste reguleerimisala suhtes. Samuti on vaja tagada pidev analüüsivõimekus ja teadmine Eesti põhiseaduse ja EL aluslepingute kooskõlast

Justiitsministeeriumi ülesandeks on toetada konstitutsiooniõiguse järjepidevat akadeemilist uurimist. Riigiõiguse Instituudi loomine ja tegevuse toetamine annab võimaluse panustada riigiõiguse õpetamisse ning teadustöodesse tihedas koostöös akadeemiliste teadusasutustega. Põhiõigused on ka Euroopa Liidu tasandil oluline teema ning Eesti seisukohtade kujundamine ja esindamine Euroopa Liidu Nõukogus, suhtlemine Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti ning rahvusvaheliste organisatsioonidega on samuti Justiitsministeeriumi ülesanne.

Alaeesmärk 1.2 Õiguskindel ühiskond

Justiitsministeeriumi ülesandeks on seista hea selle eest, et isikute põhiõigused ja vabadused oleks kaitstud ning perekonna- ja eraelu puutumatus, sõnavabadus, vaba eneseteostus ning teisi inimõiguseid kaitsev õiguskeskkond tagatud. Selleks on vaja pidevalt analüüsida õiguskeskkonda ja kohtupraktikat ning õiguse muud rakenduspraktikat.

Isiku põhiõiguseid ja -vabadusi tagav õiguskindel ühiskond, mis võimaldab vaba eneseteostust, põhineb inim- ja kodanikuõiguseid tagaval õiguskeskkonnal. Riigi ülesandeks on tagada isikute põhiõiguste toimimine eraõigussuhetes ning eraõiguslike vahenditega. Riik peab tagama selle, et eraõiguslike konflikte ei lahendataks omavoli abil ning õigussüsteem, eelkõige kohtud, võimaldaks isikutel ise oma õiguste ja kohustuste maksimaalset panemist iseseisvalt toime tulla, sest privaatautonomia põhimõte on üks Eesti riigi õigussüsteemi alustalasid. Vajalik on säilitada väga hea eraõigusealane pädevus kõikides eraõiguse valdkondades.

Meede 1.2.1. Inim- ja kodanikuõiguste kaitse

Eesmärgiks on kindlustada inim- ja kodanikuõiguseid austav õiguskord.

Meetme eesmärgi saavutamist mõõdetakse järgmise mõõdikuga:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/ Programm	ÕIGUSPOLIITIKA							
Meede	Ettevõtjaid ja tarbijaid toetav õiguskord							
Koht Maailma vabaduse edetabelis	staatuse "vaba"	staatuse "vaba"	staatuse "vaba"	staatuse "vaba"	staatuse "vaba"	staatuse "vaba"	staatuse "vaba"	staatuse „vaba“
Elektrooniliste menetluste arv AKIs					800	1000	1100	1200

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- infoühiskonnale sobiva tõhusa isikuandmete kaitse regulatsiooni tagamine, mis arvestab teabevabaduse põhimõttega; AKI suutlikkuse tõstmine (vajab lisarahastust);
- Andmekaitse Inspektsiooni pöördumiste veebiteenuse ning andmekaitsespetsialistist teavitamise funktsionaalsuse väljaarendamine (vajab lisarahastust);
- perekonna- ja eraelu puutumatust, au ja väärikut, vaba eneseteostust ning teisi inimõiguseid kaitsva õiguskeskkonna tagamine eraõiguslike vahenditega;
- tõhus tsiviilkohtu- ja täitemenetlus, elatise sissenõudmise tõhustamine (vajab lisarahastust);
- abieluvararegistri infosüsteemi liidestamine andmejälgija tarkvaraga (vajab lisarahastust).

Olukorra analüüs

Eraõigus on alates Eesti taasiseseisvumisest läbinud küll põhjaliku uuenduse, kuid jätkuvalt on valdkondi, mis vajavad täiendamist ning seadushoole.

Perekonnaõiguses on vajalik kaasajastada abikaasade varasuhetest tulenevate konfliktide lahendamiseks ja ülalpidamiskohustuse täitmiseks ette nähtud regulatsioone. Kohtupraktika analüüsile tuginedes saab öelda, et eelkõige vajab ajakohastamist elatise regulatsioon ja lapse ja lahuselava vanema suhtlemise kord. Nende ja teiste probleemide lahendamiseks tuleb jätkata koostöös huvigruppide ja praktikutega perekonnaseaduse ja sellega seonduvate menetlusseaduste arutelu ning parendamist. Jätkuva üleilmastumise valguses tuleb senisest enam panna rõhku piiriüleste õigusküsimuste lahendamisele ja senise regulatsiooni asjakohasuse analüüsimisele.

Pärimisõiguses ei ole alates kehtiva seaduse jõustumisest (01.01.2009) suuremaid ja põhimõttelisemaid muudatusi sisse viidud. Senine pärimisseaduse rakendamine on näidanud, et hetkel ei vaja pärimisseadus ka põhimõttelist muutmist, kuid sellesse on vajalik sisse viia

Euroopa Liidu õigusest, eelkõige pärimisasjade määrusest tulenevad muudatused ja tagada nende sujuv rakendamine.

Eraõiguslike sotsiaalsete konfliktide lahendamine peab olema võimalik ilma liigse riigi poolse sekkumiseta. Selleks on vajalik arendada vaidluste kohtuvälise lahendamise võimalusi, eeskätt korrastada vahekohtute tegevusele seatavad üldised nõuded ning soodustada lepitusmenetluse arengut.

Tsiviilkohtumenetluse seadustik on olnud meil jõus juba üle kümne aasta (jõustus aastal 2006). Tegemist on tsiviilõiguse valdkonna ühe tuumikseadusega, milles on vahepealsete aastate jooksul tehtud palju muudatusi, mi on osalt kantud olnud soovist käia kaasas tehnika arenguga, kuid teisalt on olnud vaja muuta ka seaduse aluseks olnud põhimõtteid. Samas peavad tsiviilkohtumenetluse reeglid jätkuvalt toetama vaidluste lahendamist õigesti ja mõistliku aja jooksul ilma liigsete ressurssideta. Selles suunas tuleb tööd jätkata tsiviilkohtumenetluse seadustikuga ka tulevikus. Kohtumenetlusele järgnev täitemenetlus peab olema kiire, efektiivne ja võlgniku ning sissenõudja põhiõigusi austav. Eelkõige on tähtis elatisnõuete ja lapsega suhtlemiskorda reguleerivate kohtulahendite täitmine. Kohtutäiturile tuleb tagada vajalikud abinõud täitemenetlusest pahatahtlikult kõrvalehoidvate võlgnikega tegelemiseks ja nende survestamiseks.

Aastal 2018 jõustub uus korteriomandi- ja korteriühistuseadus. Järgnevatel aastatel tuleb panustada uue seaduse rakendamisse – teha selgitustööd, jälgida seaduse rakendamise praktika kujunemist ning vajadusel töötada välja muudatusi seaduse parendamiseks, kui selline vajadus ilmneb. Kõrgendatud tähelepanu sellele valdkonnale on vajalik, sest mõjutav väga suurt osa Eesti elanike ja nende jaoks kõige olulisemat asja – kodu.

Infoühiskonnas muutub isikute privaatsuse kaitsmine aina olulisemaks. Teisalt on vaja leida võimalused andmekaevel ja suurandmete analüüsil põhineva teadmispõhise majanduse ja innovatsiooni toetamiseks. Andmete kogumine ja nende tarvitamine nii era kui ka avalikus sfääris peab olema üheselt reguleeritud. Infoühiskonnale sobiva tõhusa isikuandmete kaitse regulatsiooni tagamine ja arendamine on justiitsministeeriumi ülesanne. Selleks on vajalik kaasajastada andmekaitse üldised reeglid ning juurutada ühtsed andmekaitse reeglid erinevates eluvaldkondades.

Riigi läbipaistvuse üheks tagatiseks on avaliku sektori teabele juurdepääs ning teabe salastamisel ühese põhimõtete järgimine.

Andmekaitse Inspektsiooni (AKI) suutlikkus temale pandud ülesandeid täita vajab tõhustamist. Eelkõige tuleb hoolitseda ameti pädevate ametnikega mehitamise ning inspektsiooni ametnike kompetentside, eelkõige IKT/tehnoloogia alaste teadmiste arendamise eest ning tagada AKI võimekus koordineerida avaliku teabe kaitse korraldamisel. Õiguslikke muudatusi peavad toetama ka tehnilised lahendused, mis võimaldavad AKI-l minna üle elektroonilisele menetlusele. AKI saab läbi tehniliste võimaluste parendamise panustada rohkem ettevõtete ja asutuste nõustamisele ja ennetavale tegevusele.

Meede 1.2.2. Ettevõtjaid ja tarbijaid toetav õiguskord

Eesmärgiks on vähese halduskoormusega konkurentsivõimeline ettevõtluskeskkond ning tarbijate õiguste tasakaalustatud kaitse.

Meetme saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/ Programm	ÕIGUSPOLIITIKA							
Meede	Ettevõtjaid ja tarbijaid toetav õiguskord							
Koht Doing Business tabelis: ettevõtlusega alustamine	26	11	14	13	12	11	11	10
Koht Doing Business tabelis: vara registreerimine	13	4	6	4	3	3	3	3
Koht Doing Business tabelis: vähemusinvestorite kaitse	56	51	53	70	65	60	50	45
Koht Doing Business tabelis: maksejõuetuse lahendamine	37	41	42	35	33	30	27	25
Patendiameti kaubamärgi taotluse menetlusaja pikkus	11 kuud	11 kuud	10 kuud	10 kuud	9 kuud	6 kuud	5 kuud	4 kuud

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- konkurentsivõimelist majanduskeskkonda toetava õiguskeskkonna arendamine, sh aktiivne osalemine Euroopa Liidu õigusloome protsessis;
- maksejõuetusõiguse kujundamine vastavalt kaasaegsetele nõuetele, maksejõuetusameti loomine (vajab lisarahastust);
- Patendiameti ümberkujundamine intellektuaalse omandi kompetentsikeskuseks koos tänapäevaste infotehnoloogiliste võimalustega, sh rahastamismudeli ümberkujundamine ja Patendiameti rahvusvahelise koostöö tugevdamine;
- Patendiameti taotluste esitamine ja menetlemine paberivabaks, sh tervikliku ja kaasaegse leiutiste infosüsteemi loomine (vajab lisarahastust);
- kaasaegse intellektuaalse omandi kaitse keskkonna loomine, et tagada Eesti kõrgem innovatsiooni- ja riigikaitse võime, sh autoriõiguse ja tööstusomandi õiguse seaduste kaasajastamine;
- tarbijate õiguste jätkuv edendamine pidevalt areneva infotehnoloogia ja muutuva kaubanduse valdkonnas;

- avaliku majandusõiguse, samuti selle alamvaldkondades ja sellega seonduvates valdkondades kehtiva õigusliku regulatsiooni raamistiku kaasajastamine, sh halduskoormuse vähendamine;
- Eesti konkurentsioiguse süsteemne ülevaatamine ja kaasajastamine;
- ärisaladuse kaitse tugevdamine;
- ühinguõiguse kaasajastamine;
- osanike registri loomine (vajab lisarahastust);
- meetmete väljatöötamine ja rakendamine ettevõtjatele, kes kasutavad ebaausaid võtteid.

Olukorra analüüs

Kaasaegse innovaatilise majanduskeskkonna, eelkõige iduühingute tegevuse toetamiseks esitati 2014. aasta lõpus äriseadustiku muutmise eelnõu. Aastal 2017 tehti täiendavaid muudatusi äriseadustikus, mis muudavad ühingute juhtimise korraldamise paindlikumas, kui juhatuse liikmed ei saa või ei soovi alaliselt asuda Eestis.

Jätkunud on tarbijate õiguste kaitse edendamine, lisaks tarbijakrediidilepingute regulatsiooni parendamisele panustati ka pakettreisi regulatsiooni kaasajastamisele, mis peab looma tasakaalu kogemusteta ja lepingulise suhte nõrgemaks pooleks oleva tarbija ja reisikorraldaja õiguste vahel. Tarbijate kaitse edendamisele suunatud tegevust tuleb jätkata, eriti oluline on panustada Euroopa Liidu tasandil toimuvasse õigusloomesse, sest üksnes nii on võimalik tagada ühtselt toimiv ühtne siseturg, millest võidavad nii ettevõtjad kui tarbijad.

Eraõiguse ühte olulisemat valdkonda reguleeriv ühinguõigus on suuremalt jaolt välja töötatud 1990ndate aastate keskel ega vasta enam tänapäeva muutunud majanduskeskkonnale. Justiitsministeeriumi ülesandeks on välja töötada korrastatud, selge ja süsteemne ühinguõigus, mis ühest küljest tagab ettevõtjatele stabiilse õigusraamistiku, teisalt käib kaasas majanduse arengu ja rahvusvahelistumisega (nt e-residentide poolt Eesti majanduselus osalemine). Teisalt on oluline tagada tarbijate ja ettevõtjate huvide tasakaal eraõiguslikes (kaubandus)suhetes. Tuleb jätkata ühinguõiguse revisjoni läbiviimist (lõpptähtajaga aasta 2020) ja panustada revisjoni tulemusena tehtavate muudatuste rakendumisse.

Kaasaegne intellektuaalse omandi õigus koos kompetentse rakendamisega on teadmispõhise ja innovatiivse ettevõtluskeskkonna toetamise üheks eeltingimuseks. Kindlasti tuleb jätkata tööd intellektuaalse omandi valdkonna kaasajastamisega. Üle tuleb võtta EL tasandil välja töötatud kaubamärgi direktiivi regulatsioon, mis tähendab suuremahulist reformi kogu tööstusomandi kaitse valdkonnas, sh kohtueelse vaidluste lahendamise struktuuri muutmist.

Patendiameti töökorraldus ja menetlusajad peavad vastama kaasaegse ettevõtluskeskkonna vajadustele. Kaubamärgitaotluste menetlustähtaegu tuleb veelgi lühendada, olgugi, et viimastel aastatel on keskmine menetlusaeg vähenenud. Patenditaotluste menetluse toetamiseks arendatakse kaasaegseid elektroonilisi lahendusi, mille parendamine peab jätkuma ka tulevikus. Patendiameti pädevus piirneb käesoleval ajal üksnes õiguskaitse andmisega tööstusomandi

vallas. Arvestades kaasaegse kaitsetööstuse eripäraste nõuetega, mõjutab Patendiameti tegevus otseselt ka Eesti kaitsevõimet ja moodsa sõjatööstuse arengut.

Patendiametist tuleb kujundada kaasaegne intellektuaalse omandi õiguse kompetentsikeskus. Selleks on vaja amet ja selle rahastamine ümber korraldada ning kaaluda tema pädevuse laiendamist autoriõiguse vallas, andes ametile KEOde (kollektiivse esindamise organisatsioonide) ning orbeoste järelevalve pädevuse. Suurendada tuleb Patendiameti võimekust rahvusvahelises koostöös teiste riikide patendiametitega, rahvusvaheliste intellektuaalomandi organisatsioonidega (WIPO ja EPO) ning EL intellektuaalomandi alaste asutustega (EUIPO). Ameti rahastamisel tuleb anda võimalus kaasata arendustegevusteks WIPO, EPO ja EUIPO poolt ametile eraldatud sihtotstarbelisi eraldisi.

Patendiameti suutlikkus menetluste läbiviimisel tuleb muuta efektiivsemaks. Õiguslikke muudatusi peavad toetama ka infotehnoloogilised lahendused, mis tagavad menetluse kiirema läbiviimise ja läbipaistvuse. Eksperdid peavad saama kiiresti teostada tööks vajalikke otsinguid ja selleks on vajalik rakendada ning välja töötada kaubamärkide ja leiutiste elektroonilised otsingusüsteemid nn *back office* infosüsteemid. Samuti tuleb optimeerida menetlustoimingud ning välja töötada elektrooniline menetlussüsteem taotlejatele. Tuleb tõhustada menetluste läbiviimist ja vaidluste lahendamist kaubamärgi valdkonnas. Jätkata tuleb Euroopa Patendikohtu tegevuse alustamiseks vajalikke tegevusi.

Samuti on vajalik maksejõuetusõiguse süsteemne kaasajastamine. Äriühingute tegevuse lõpetamine olukorras, kus majandustegevust enam ei toimu, peab olema võlausaldajale võimalikult valutu ja kiire. Varasemast suuremal määral peab maksejõuetusega seotud probleemide lahendamisse panustama riik. Tuleb luua pankrotimenetluste ja -haldurite tegevuse üle järelevalve- ja uurimisfunktsiooni teostav maksejõuetuse kompetentsikeskus, mille ülesandeks on uurida eelkõige raugemiseiga lõppevaid menetlusi, panustada maksejõuetuse põhjuste väljaselgitamise ja pankrotihaldurite järelevalvesse. Korrastada ja uuendada tuleb kogu maksejõuetuse alane seadusandlus, selliselt et raugenud pankrotimenetluste arv väheneks, edukas saneerimine oleks toetatud ka õiguslikult ning maksejõuetuse menetluse kestus väheneks. Välja tuleb töötada maksejõuetusõiguse võtmeandmete kogumise süsteem, et iga-aastaselt oleks võimalik teha kindlaks pankrotimenetluste kestus, saneerimismenetluste kestus, pankrotimenetluse rahuldatavate nõuete määr (nõuete liikide kaupa), saneerimismenetluses saneerimiskava alusel rahuldatavate nõuete määr, võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse menetluses menetluse kestvus ja nõuete rahuldamise määr.

Eraldi probleemse valdkonnana tuleb läheneda ettevõtjatele, kes ebaausaid äritavasid kasutades moonutavad turgu, põhjustavad võlausaldajatele kahju ning saavutavad, eelkõige maksude tasumata jätmisega, konkurentsieelise. Sellised ettevõtted jätavad tasumata maksud ning täitmata oma kohustused võlausaldajate ees, ettevõtte antakse üle likvideerijale ning omanik asutab uue äriühingu. Vajalik on komplekssete meetmete väljatöötamine ja tagada meetmete sihikindel ning õiguspärane rakendamine selliste nn tankistide ohjamiseks.

Riigi poolt isiku majandustegevuse vabadust riivavate tegevuste valdkonnas vajaks süsteemset kaasajastamist majandushaldusõiguse eriosa. Samuti tuleb süsteemselt üle vaadata ning kaasajastada Eesti konkurentsioigus. Eelkõige on vaja tegeleda konkurentsioiguse rikkumisega

tekitatud kahju hüvitamise nõuete esitamise lihtsustamisega, et tagada kahju kannatanud isikule reaalne võimalus nõuda kahju hüvitamist.

Alaeesmärk 1.3 Õigusloome kvaliteet

Riigile süsteemse ja kvaliteetse õiguskorra loomine tähendab keskendumist nii õigusloomeprotsessile kui ka õiguskorra pidevale hindamisele, et tagada olemasolevate ja loodavate õigusnormide kestvalt paranev kvaliteet. Õiguskord on oma olemuselt süsteemne ning pidevalt ajas muutuv, mis tähendab, et kvaliteetse õiguskeskkonna tagamiseks peab pidevalt seirama ja analüüsima kohtupraktikas ning mujal õiguse rakendamisel esile kerkinud probleeme. Teisalt on ka õiguskorra stabiilsus väärtus omaette, mistõttu kõik muudatused peavad olema tegelikult vajalikud. Kvaliteetseks saab seega pidada õiguskorda, mis tagab isikute põhiõigused, on oma toimimises tõhus nii riigi, kui inimese jaoks ning oma põhiolemuses stabiilne. Kvaliteetse õigusloome nurgakiviks on võrdlevõiguslik analüüs, mis uurib teistes riikides teatud valdkonna reguleerimise parimaid praktikaid ning põhjalik mõjude hindamine ja kaasamine. Õigusloomes on kasutamata võimalused kaasaegsete mugavate infotehnoloogiliste lahenduste abil suurendada õigusloome läbipaistvust, ühtlustada ja parandada õigusloome kvaliteeti ning seeläbi vähendada tehnilise töö mahtu. Seega vajaks senisest suuremat analüüsi ja järgnevaid arendusi infotehnoloogiline tugi õigusloomes.

Meede 1.3.1 Teadmispõhine ja õiguslikult kvaliteetne õigusloome

Eesmärgiks on eelnõud, mille mõjud oleksid hinnatud ning mis põhineksid õiguslikul analüüsil. Meetme saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/ Programm	ÕIGUSPOLIITIKA							
Meede	Õigusloome kvaliteet							
Õigusloome kesksete koolituste arv aastas (teemakoolituste arv)	3	3	2	3	3	3	1	1
Õigusloomejuristide õppereiside arv aastas	1	2	4	4	3	3	0	0
Õigusloomejuristide järelkasvuprogramm	1	1 (2016-2017)	0	1 (2018-2019)	1 (2019-2020)	0	0	0
Eelnõu koostamisele eelneb väljatöötamiskavatsus	17%	45%	25%	70%	70%	70%	75% eelnõudest	75%

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- õigusaktide põhiseaduse ja teiste seadustega kooskõla ning normitehnilise ja keelilise korrektsuse tagamine;
- teadmistel ning mõjude hindamisel tugineva riigisisese õigusloome protsessi toetamine ja arendamine, õigusloome süsteemsuse ja kvaliteedi tagamine;
- õigusloomejuristide taseme ühtlustamine ja nende süstemaatiline koolitamine ning järelkasvu tagamine;
- ministeeriumide ühismajas toimivate koostöövormide loomine, tagamaks õigusloome kvaliteet, sealhulgas õiguskeele areng ja keskne arendamine nii läbi ajakirja „Õiguskeel“ järjepideva avaldamise kui ühtsema praktika tulenevalt eelnõude keeleteimetajate ühendamisest;
- EL õigusaktide ülevõtmine toimub Eesti õigusesse süstemaatiliselt sobival moel, EL õigusaktide menetlemisel ka sellega kaasnevate mõjude hindamine;
- õigusloome mahu vähendamise kava elluviimine ja uute õiguspoliitika arengusuundade ettevalmistamine;
- õigusloojatele mugava, õigusloome kvaliteedi paranemist soosiva, läbipaistvust tagava ja tehnilist tööd vähendava töövahendi loomise võimaluste analüüs ja vajalikkuse põhjendatuse korral töövahendi väljatöötamine (vajab lisarahastust).

Olukorra analüüs

Küpsale ühiskonnale sobivama õigusloomekultuuri juurutamiseks kiitis Riigikogu 2011. aastal heaks Justiitsministeeriumi initsiatiivil välja töötatud Õiguspoliitika arengusuunad aastani 2018. Justiitsministeeriumil on siinkohal oluline roll valitsuse üleselt õigusloome korralduse ja taseme ühtlustamiseks ning õigusloome mahu vähendamise kava elluviimiseks.

Süstemaatiline seadushoole on võimaldanud kodifitseerida keskkonnaõiguse, majandushaldusõiguse üldosa, ehitus- ja planeerimisõiguse, sotsiaalõiguse, intellektuaalse omandi õiguse ning läbi viia karistusõiguse revisjoni. Käima on lükatud ulatuslikud kehtiva õiguse revisjoni projektid, nagu riigiõiguse, halduskorraldusõiguse, ühinguõiguse, maksejõuetusõiguse, kriminaalmenetlusõiguse ja mereõiguse revisjon. Õigusloome protsessi osaks on ka õigusloojad ning selles valguses tuleb pidada oluliseks õigusloomejuristide ühtse koolituse käivitumist 2013. aastal. Alates 2015. aastast on käivitatud mahukas õigusloome juristide järelkasvu programm.

Ministeeriumi õigusloometegevuse kvaliteet on küll tõusnud, selle on taganud teaduspõhisus ja võrdlevad uuringud. Jätkuvalt on probleemiks siiski see, et õigusloome on sageli kaasusepõhine, liigselt vohav ning läbimõtlematu, mida tingivad tihti ka poliitilised või kõrgema ametnikkonna poolt antud ettekirjutused, mis ei jäta aega analüüsiks. Õigusloomejuristide tase on ebaühtlane.

Õigusloome kvaliteedi tõstmiseks on olulised järgmised sammud: 1) Õigusaktide mõjude analüüsi (ÕMA) süsteemi tuleb toetada ja arendada, sealhulgas luua ÕMA kontaktvõrgustik. Tuleb edasi arendada hea õigusloome ja normitehnika eeskirja, nt juurutada ka kehtivate õigusaktide järelanalüüsi süsteem (sh mõõdikud). 2) Nii poliitikute kui ka tipp- ja keskastme juhtide ÕMA alast teadlikkust peaks koolituste ja seminaride kaudu tõstma, kuna ilma nende toe ja nõudlikkuseteta süsteem korrektselt toimida ei saa. Praegu on selle sihtrühma teadlikkus

madal, kuivõrd koolitamisel on keskendunud vaid madalama astme ametnikele. 3) Jätkuvalt tuleb panustada õigusloomejuristide taseme ühtlustamisele läbi nende keskse koolitamise. Projekti "Õigusloome arendamine" raames toimuvad koolitused perioodil 2015-2020. Alates 2020 tuleb riigil kesksete koolituste korraldamiseks planeerida selleks eraldi vahendid. Jätkata tuleb õigusloomejuristide järelkasvuprogrammiga. Õigusloomejuristide järelkasvuprogramm toimub projekti "Õigusloome arendamine" raames ja kestab rahaliste vahendite olemasolul kuni aastani 2020. Hoolitsema peab õigusloomejuristide konkurentsivõimelise palgataseme eest. 4) Parema õigusloome, sh ÕMA koordineerimine on killustunud (arengukavad, riigisisene, EL). Eelduslikult toimiks süsteem paremini, kui oleks üks tugev üksus, kes vastutaks nii arenduse, monitoorimise kui ka kvaliteedikontrolli eest. 5) Õigusaktide kvaliteet, sealhulgas vastavus põhiseadusele ja süsteemne kooskõla teiste seadustega vajab jätkuvalt toetamist ja arendamist. Euroopa Liidu õigusloomeliste algatuste menetlemisel on huvigruppide valmisolek ja võimalused anda sisuline panus algatuse menetlemisse vähene. Sageli ei anta arvamuse küsimisel huvigruppidele mitte mingisugust tagasisidet. Tuleb tõhustada Eesti huvide kaitsmist EL õigusloome protsessis selliselt, et Eesti riigi poolt läbirääkimistel antav sisend vastaks meie ühiskonna huvigruppide vajadustele, sobiks Eesti õigusesse ega tekitaks riigile liigset halduskoormust. EL õigusaktide menetlemisel tuleks hinnata ka õigusaktiga kaasnevat mõjusid. Eelkõige tuleb jälgida, et järelevalve ning vaidlustusküsimused oleks lahendatud erinevates õigusvaldkondades üheselt.

Euroopa ning rahvusvahelise õiguse osas tuleb keskenduda selgete reeglite ja põhimõtete väljakujundamisele, mille alusel Eesti osaleb erinevates välislepingutes.

Õiguspoliitika üldjuhtimise, õigusloome meetodika, õigusaktide mõjuanalüüsi ja normitehnilise ning keelelise kvaliteedi tagamist on vaja veelgi parendada ning see on justiitsministeeriumi üks olulisi rolle. Teiste ministeeriumide õiguspoliitiliste otsuste hindamisel ja suunamisel tuleb liikuda normitehnika ja õiguskeele kontrollilt aina enam sisulisele kontrollile, mh mõjude hindamise osas. Eelnõude mõjude hinnangu olemasolu kontrollitakse eelnõude kooskõlastamise käigus.

Õigusaktide kvaliteedi parandamiseks tuleb iga seaduseelnõu koostamisse juba väljatöötamiskavatsuse ning kontseptsiooni etapis kaasata piisavalt ja piisava ettevalmistusega juriste ning vastava valdkonna spetsialiste. Samuti tuleb tagada, et õigusaktide kvaliteedi eest vastutavatel üksustel, sh normitehnika- ja keeleekspertidel, oleks piisavalt aega õigusaktide eelnõude läbivaatamiseks ning et nende märkusi ka tegelikkuses arvesse võetaks. Valitsuse õigusloome juristidel peab olema enda taseme tõstmiseks ja selle säilitamiseks võimalus saada neile suunatud asjakohast koolitust, samuti peaks olema loodud toimiv roteerumissüsteem, mis võimaldaks isikutel saada mitmekülgsemat kogemust õigusloomes.

Õiguslooja töötab peamiselt Wordiga, milles puuduvad eraldi õiguslooja vajadusi arvesse võtvad võimalused. Loodavad dokumendid ei ole andmetöötluse mõttes töödeldavad. Puuduvad automatiseeritud tegevused ja võimalused. Igas menetlusetapis luuakse uusi dokumente, mis muudavad õigusloomes orienteerumise keeruliseks ja vähendavad läbipaistvust. Kasutamata on võimalused, mis aitaks mitmeid normitehnilisi ja vormistuslikke vigu vähendada ning selle tulemusena vähendada ka tehnilise töö mahtu. Hetkel puudub aga detailsem analüüs, milliseid

organisatsioonilisi ja tehnilisi muudatusi Eestis oleks vajalik teha selleks, et muuta Eestis õigusloome menetlus IT-lahenduste abil tõhusamaks, läbipaistvamaks ja kasutajamugavamaks ning millised kulud sellega kaasnevad ja milliseks kujuneb kulude kokkuhoid.

2. Kriminaalpoliitika

Alavaldkond hõlmab kriminaalpoliitika ning sellega seotud valdkondade analüüsi, arendamist, poliitikakujundamist, õigusloomet ning korraldamist. Täpsemalt tegeletakse valdkonnas strateegilise planeerimisega; statistika kogumise, analüüsi ja avaldamisega; uuringute läbiviimise ja tellimisega; karistus- ja menetlusõiguse õigusloomega; kuriteoennetuse arendamise ning elluviimisega; rahvusvahelise justiitskoostööga ning vanglate, prokuratuuri, ekspertiisiasutuse ning kriminaalhoolduse tööga.

Alavaldkonnale on seatud allolevad eesmärgid:

2.1. Kuritegevuse vähendamine

2.2. Kvaliteetne, põhiõigusi austav, erivajadusi arvesse võttev ning teisest ohvristumist vältiv kriminaaljustiitsüsteem.

Alaeesmärk 2.1. Kuritegevuse vähendamine

Alaeesmärgi saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/Programm	KRIMINAALPOLIITIKA							
Alaeesmärk	Kuritegevuse vähendamine							
Registreeritud kuritegude arv	32575	28 986	26 929	Vähem kui 26000	Vähem kui 26000	Vähem kui 26000	Vähem kui 26000	Vähem kui 26000
Vägivaldsete surmade arv	40	35	35	Vähem kui 30	Vähem kui 30	Vähem kui 25	Vähem kui 25	Vähem kui 25
Kuriteoohvriks langenud elanike osakaal	8%	7%	5%	Vähem kui 7%	Vähem kui 7%	Vähem kui 7%	Vähem kui 7%	Vähem kui 7%

Meede 2.1.1 (Korduv)kuritegevuse vähendamine

Meetme eesmärk on saavutada olukord, kus kuriteoennetus on riiklikult juhitud, valdkondade mõttes prioritseeritud tegevusala, milles saavutatakse tulemusi läbi kuriteoennetusega tegelevate vabühenduste ja kogukondade võimestamise, tõendatud mõjuga tegevuste rahastamise, võrgustikutöö soosimise ning kaasaegsete meetodite rakendamise.

Korduvkuritegevuse ennetamise eesmärk on saavutada olukord, kus kuritegusid toime pannud inimeste retsidiivsus väheneb. Vangla puhul toimub retsidiivsuse vähendamine kõige keerulisema sihtgrupiga ning selle jaoks tagatakse vanglas vastavalt ressursidele

kinnipeetavatele kriminogeensust ja prisonisatsiooni mittesooiv, turvaline ning isiku positiivset arengut toetav (sh töö- ja õppimisvõimalusi pakkuv) vanglateskkond. Prioriteetsetele sihtgruppidele (noored vangid, sõltlased, seksuaalkurjategijad) tagatakse lisaks riskidest ja vajadustest lähtuvad intensiivsed tegevused, ravi- ja rehabilitatsioonivõimalused.

Vangistuse täideviimine peab olema paindlik, võimalikult vähe vabast ühiskonnast võõrandumist tekitav ning aitama kaasa turvalisele naasmisele ühiskonda. Kogukondlike karistuste puhul tuleb tagada sobivate karistusalternatiivide valik ja kvaliteet, kriminaalhoolduses tehtav töö peab põhinema kaasaegsetel meetoditel ja kohtlemismudelitel ning pakutavad sotsiaalprogrammid peavad olema tõendatud mõjuga. Nii vangide kui kriminaalhooldusaluste puhul tuleb tagada, et sihtgrupiga töötaks piisav arv professionaalseid ametnikke. Alaealiste retsidiivsuse vähendamiseks tuleb kasutada vanglaväliseid meetodeid.

Vangistuspoliitika elluviimisel tuleb silmas pidada, et olemasolevate ressursside arvelt on suuremaid muudatusi võimalik ellu viia üksnes juhul, kui vangide arv oluliselt langeb. Vangide arvu praegusel tasemel püsimise või kasvu korral vajavad täiendavad taasühiskonnastamisele suunatud tegevused lisaressursse.

Meetme eesmärgi saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/Programm	KRIMINAALPOLIITIKA							
Meede	Korduvkuritegevuse vähendamine							
Vanglast tähtaegselt vabanenute retsidiivsus ²	35%	35% ³	35%	Vähem kui 34%	Vähem kui 33%	Vähem kui 32%	Vähem kui 32%	Vähem kui 30%
Süüdimõistetud vangide arv ⁴	2094	2299	2136	2140	2050	1950	1850	1800
Alaealiste vangide arv	24	29	20	Vähem kui 10	Vähem kui 10	Vähem kui 5	Vähem kui 5	Vähem kui 5
Töoga hõivatud täistööajale (30h) taandatud arvestuslik vangide üldarv	N/A	340	558	Vähemalt 400	Vähemalt 480	Vähemalt 480	Vähemalt 480	Vähemalt 480
sh ASis Eesti Vanglatööstus ja avavanglas hõivatute arv	N/A	140	262	Vähemalt 200	Vähemalt 280	Vähemalt 280	Vähemalt 280	Vähemalt 280
Vanglast vabanenute tugiteenust saanute arv	111	208	246	Vähemalt 200	Vähemalt 240	Vähemalt 240	Vähemalt 240	Vähemalt 240
Riigikeele õppes (30h) nädalakoormusele taandatud vangide üldarv	N/A	45	43	50	50	50	50	51

²Jõustunud süüdimõistetev kohtuotsus 2 aasta jooksul peale vanglast vabanemist (karistuse ärakandmist). Andmed on 2014-2106 vabanenute kohta.

³ 2015 ja 2016 a kohta on toodud 2014-2016 vabanenute retsidiivsuse määr (süüdimõistetev kohtuotsus 2 aasta jooksul peale vanglast vabanemist).

⁴ süüdimõistetud isikud nii vanglas kui arestimajas

MDFT programmi suunatud noorte arv	80	190	168	Vähemalt 175	Vähemalt 200	Vähemalt 200	Vähemalt 200	Vähemalt 200
------------------------------------	----	-----	-----	--------------	--------------	--------------	--------------	--------------

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- kuriteoennetuse kavandamine riiklikul ja omavalitsuste tasandil ning selle rahaline toetamine;
- vägivallakuritegevuse ennetamine, sh vägivalla ennetamise strateegia elluviimine;
- korrupsiooni ennetamine, sh korrupsioonivastase strateegia elluviimine;
- noorte õigusrikkumiste ennetamine, sh rikkumistele reageerimise uue süsteemi rakendamine;
- kinnipeetava vanglast ühiskonda naasmise toetamine (tööhõive, majutus, nõustamine ja tugisik), eeldab lisarahastust alates 2019. a välisrahastusega projekti lõppemisel;
- ravi vajavate süüdimõistetute jaoks sobiva süsteemi välja töötamine ja rakendamine (seksuaalkurjategijad, narkomaanid, alkohoolikud);
- meetmete rakendamine raskete kuritegude toimepanijate korduvkuritegevuse ennetamiseks;
- ruumilise eripreventsiooni programmi rakendamine;
- kuritegusid toime pannud alaealiste retsidiivsuse vähendamine (alaealised vanglast välja: erikooli suunamine, multidimensionaalse pereteraapia süsteemi (MDFT) rakendamine);
- elektroonilise vangistuse süsteemi loomise analüüs, selle tulemustest sõltuvalt eelnõu väljatöötamine ja rakendamine;
- kinnipeetavate tööhõive suurendamine (enamatele kinnipeetavatele rohkema töö pakkumine, s.h vanglatööstuse kaudu) (vajab lisarahastust);
- kinnipeetavate riigikeele õppe tagamine senisest suuremas mahus (vajab lisarahastust);
- vaimse tervise uuringu läbiviimine, mille tulemustest sõltuvalt ravi vajavate kinnipeetavate osas ettepanekute tegemine nende paigutamiseks ravisutusse ning muude kohaste meetmete rakendamine (eeldab lisarahastust);
- võrdleva retsidiivsusuuringu läbiviimine

Olukorra analüüs

Registreeritud kuritegude arv väheneb jätkuvalt. Registreeritud kuritegude arv vähenes 2017. aastal 7%. Ka kuriteoohvriks langemist tunnistab vaid 5% ohvriuuringu vastanuist, mis on vähem kui eelmisel aastal (7%). Tapmiste ja mõrvade arv on jäänud peaaegu samaks - 45 (2016 a 44). Kui varguste ohvriks langemine on viimase kümnendiga märgatavalt vähenenud, siis kergemate vägivallakuritegude puhul on langus olnud aeglasem, kuid kuritegude registreerimine on samas kasvanud – seda eelkõige perevägivalla osas. Politsei teavitamine nii vara- kui ka isikuvastaste kuritegudest jääb 40-50% piirimaile.

Ennetustegevused on killustunud eri ministeeriumite ja ametkondade vahel. Seoses tegevuspõhisele eelarvestamisele üleminekuga tuleb eesmärgiks võtta see, et ka teised

partnerministeeriumid oskaksid näha enda osa ja vastutust ennetustegevustes. Samuti puuduvad riigil täna tugevad partnerid kuriteoennetuse valdkonnas erasektoris ning vabaihenduste seas. Üheks probleemiks kuriteoennetuses on ka omavalitsuste suutmatus kuriteoennetust (sh preevääritvalla teemat) koordineerida ning ametnike puudulikud koostööharjumused ning -oskused.

Ennetustegevus on viimastel aastatel ka Justiitsministeeriumi jaoks muutunud projektipõhiseks. Süüteoennetuse nõukogu peab antud poliitikavaldkonnas kujunema oluliseks jõuks ning panustama eelkirjeldatud probleemide lahendamisse. Kriminaalmenetluse läbiviimisel tuleb võtta eesmärgiks kogukonnakesksus - nt et kohalik prokurör on kursis just kohalike probleemidega ning panustab läbi menetluse ka kuriteoennetusse.

Kõrge korduvkuritegevuse määr on kriminaalpoliitika üks põhilisemaid probleeme. Sellega on seotud kõrge kinnipeetavate arv, probleemsete noorte hiline märkamine, alkoholist põhjustatud kuritegude kõrge esinemissagedus ning omavalitsuste vähenenud võimekus kuritegude ennetamisel.

Retsidiivsuse määra hindamisel ei ole võimalik andmeid teiste riikidega pelgalt arvudena võrrelda, kuivõrd meetodika ja õigussüsteemid on liialt erinevad. Võimaliku võrdluse loomiseks teiste riikidega, tehakse koostööd eelkõige Põhjamaade ja/või meie lähiriikidega, kellega meil on võimalikult sarnane justiitsüsteem ja kuritegevuse struktuur. Sõltuvalt nende riikide valmisolekust kaalutakse ühtsel meetodikal põhineva võrdlusuuringu läbiviimist.

Raviga seotud asenduskaristused ei ole täna rakendunud soovitud määral, mistõttu tuleb ravi korraldus ning mh ka rahastuse süsteem koostöös Sotsiaalministeeriumiga üle vaadata. Tulevikus on karistusalternatiivina oluline kasutusele võtta ka alkoholi sõltuvusravi.

Kinnipeetavate retsidiivsuse vähendamisele aitab kaasa kasuliku tegevuse, sh tööhõive suurendamine vanglas ja normaalsusprintsibiist lähtumine kinnipeetavate elu korraldamisel. Vangide arvu vähenemine võimaldab sama personali arvu juures pakkuda kinnipeetavatele enamaid tegevusi ning olla nendega ka prosotsiaalses otsekontaktis. Vangide arvu kasvamisest tekib aga täiendav surve ressurssidele. Vanglate ruumiprogrammi arendamisel tuleb lähtuda prognoositavatest rahvastikuprotsessidest ja kuritegevuse tasemest, mistõttu Tartu vanglas ei ole vajalik tootmishoone juurdeehitus, vaid täiendavaid töökohti saab luua ruumiprogrammi muutes.

Retsidiivsuse vähenemist vanglast toetab ka vabanenutele mõeldud tugiteenuse (majutus ja tugiisik) üle-Eestiline rakendamine, mille oluline eesmärk on vabanenute tööga kindlustamine. Peale projekti lõppemist tuleb leida võimalus tugiisiku- ja majutusteenuse jätkamiseks riigieelarvest. Lahendus tuleb leida probleemile, et KOV-d ei suuda pakkuda vanglast vabanejatele elukohta, kuigi see on nende kohustus. See aga suurendab omakorda isiku kuritegevuse riske. Vangide retsidiivsust vähendab ka kriminaalhooldusele vabanemine, mis kõrgema riski ja ohtlikkusega isikute puhul peaks senisest enam toimuma läbi karistusjärgse käitumiskontrolli ning muude puhul läbi ennetähtaegse vabastamise.

Tuleb arvestada, et kui kinnipeetavate positiivne mõjutamine ei toimu vangla poolt, siis on märgatavalt suurem võimalus vanglateskkonna negatiivsete mõjude tekkimiseks. Seega on oluline, et sõltumata kuriteooriskidest oleks vanglas tagatud võimalus tegeleda nn universaalsete

positiivsete tegevustega, milleks on töö, huvialategevus või õppetöö (s.h riigikeele õpe). Kui neid tegevusi ei ole tulenevalt karistusajast, nt lühiajalise vangistuse korral, otstarbekas viia läbi kinnises vanglas, siis tuleb eelistada kinnisele vanglale avavanglat või elektroonilist valvet.

Süüdimõistetud isikute arvu vähenemine vanglas toimub ennekõike kergemate kuritegude ja nn lihtsama sihtgrupi arvelt - need on peamiselt isikud, kelle osas on võimalik laiemalt kaaluda alternatiivseid karistusi (ravi, lepitus jms), vabastada ennetähtaegselt või kohaldada elektroonilist valvet. Teatud seadusemuudatused võivad siiski kaasa tuua ka kinnipeetavate arvu kasvu (nt šokivangistuse laiem kohaldamine, meetmed ohtlike kalduvuskurjategijatega seoses jms).

Vanglast vabanemine peab olema järkjärguline ja ühiskonna jaoks turvaline protsess, kus kinnipeetava vabadusega harjutamisel on vastutus vanglale. Tagamaks suuremat järelevalvet ja vabanemisyrgset toetust kõige ohtlikematele ja retsidiivsematele isikutele, kes vabanevad praegu vanglast tähtaegselt, tuleb nende puhul kaaluda karistusjärgse käitumiskontrolli laiendamist ja tõhusamat rakendamist. Vanglast ennetähtaegsel vabanemisel tuleb ennekõike kõrgohtlike isikute puhul arvestada tema taasühiskonnastamisele suunatud tegevustes osalemist vanglas (mh nt ravil ja sotsiaalprogrammides osalemist sõltuvalt konkreetse isiku riskidest). Samuti tuleb nende isikute puhul ennetähtaegse vabastamise ettepaneku tegemisel hinnangu andma ka Prokuratuuri.

Suurendada tuleb riigi rolli AS Eesti Vanglatööstus tegevuse suunamisel taasühiskonnastamise eesmärkidest lähtuvalt. Et kinnipeetavate tööhõive ei sõltuks üksnes riigi võimekusest tööstushoonetesse investeerimiseks, tuleb hinnata ka muid alternatiive, mis võimaldaks väiksemate kuludega pakkuda laiemaid töötamise võimalusi.

Probleemiks on ka mittepiisavad ressursid (pakutav ravikohtade arv) alternatiivkaristuste kohaldamiseks väljaspool kriminaaljustiitsüsteemi (nt narkoravi, seksuaalkurjategijate ravi) ning jätkuvad sõltuvusprobleemid, millest tulenevalt tõuseb või jääb kõrgele tasemele ka korduvkuritegevus.

Korduvkuritegevuse vähendamiseks tuleb riigil sihikindlamalt ellu viia ruumilist eripreventsiooni. Selleks tuleb kaaluda senisest enam KarS § 54 alusel välismaalase lisakaristusena väljasaatmist, sealjuures tagades EIK kohtupraktikas kokku lepitud kriteeriumite järgimine. Nende välismaalaste osas, kellele lisakaristusena ei ole väljasaatmist kohaldatud, tuleb vangistuse kandmise jooksul tagada infovahetus vanglate ja Siseministeeriumi vahel, otsustamaks isiku elamisloa tühistamine vastavate aluste olemasolul; samuti tuleb kiirendada välismaalaste üleandmist vangistuse kandmiseks koduriiki. Lisaks tuleks leida võimalused välismaalastest kurjategijate motiveerimiseks riigist lahkumiseks ja koduriiki naasmiseks, algatades selleks vastavad seadusemuudatused.

Meede 2.1.2. Vajadustele vastav karistuse täideviimise süsteem

Meetme eesmärk on saavutada olukord, kus vangistuse tingimused oleks tänapäevastele nõuetele vastavad ning kus vanglakohtade arv vastaks karistuspoliitika ja -praktika vajadustele. Avavanglas viibivate süüdimõistetute osakaal peab arengustrateegia perioodil kasvama 12

protsendini, samal ajal peab kinnises vanglas vangide arv vähenema, nii et suureneb üksinda kambris elavate kinnipeetavate arv. Vanglas töötavate inimeste arv peab olema piisav ning professionaalsed oskused piisavad selleks, et vangla töötajaskond oleks peamiseks kinnipeetava mõjutajaks ning sotsialiseerijaks (mitte kaaskinnipeetavad). Kriminaalhoolduses on meetme eesmärk tagada piisav kriminaalhooldusametnike arv, sooline tasakaal ning professionaalsete oskuste tase, mis võimaldaks töös hooldusalustega saavutada sisulisi eesmärke.

Meetme saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/ Programm	KRIMINAALPOLIITIKA							
Meede	Vajadustele vastav karistuse täideviimise süsteem							
Avavanglas karistust kandvate vangide osakaal süüdimõistetutest	NA	NA	NA	8%	9%	10%	11%	12%
Erialase kvalifikatsiooniga töötajate osakaal vanglas	75%	75%	75%	Vähemal t 76%	Vähemal t 76%	Vähemal t 78%	vähemal t 78%	Vähemal t 78%

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- vanglate kaasajastamine ning nõuetele vastavate tingimuste tagamine (kambripind, uus Tallinna vangla);
- normaalsusprintsipi (elukorraldus, mis peegeldab võimalikult suurel määral elu vabaduses, sh valikuvabadustega) rakendamine vanglas vastavalt ressurssidele;
- professionaalse vangla- ja kriminaalhooldusametnikkonna tagamine (koolitus, palk jne);
- vanglameditsiini teenuste puhul tsiivilmeditsiiniga samaväärne kättesaadavuse ja tähtaegade tagamine (vajab lisarahastust);
- C-hepatiidi, HIV testimise ja AIDS ravi tagamine vanglates (vajab lisarahastust);
- radikaliseerumise ennetamine ja terroristlike ühendustega seotud isikute kinnipidamiseks valmistumine Eesti vanglates;
- vanglate infosüsteemide ja registrite kaasajastamine (vajab lisarahastust);
- vanglateenistuse militaar- ja politseiabi võimekuse parandamine (vajab lisarahastust);
- Taasühiskonnastamisele suunatud digitaalsete protsesside kasutuselevõtmine vanglas (elektroniline õppelahendus, kohtutega digitaalselt suhtlemine, kauplusteenuse osutamine digitaalselt, videokohtumised kinnipeetavatele) (vajab lisarahastust).

Olukorra analüüs

Vangide arv on pisut langenud: 2017 a lõpul oli 2723 kinnipeetavat (2016 – 2864). Hoolimata viimaste aastate kinnipeetavate suhtarvu vähenemisest, on see siiani ligi kaks korda kõrgem, kui keskmine vangide suhtarv Euroopa Liidu riikides. Kinnipeetavate liiga kõrge arv, kinnipidamistingimused ja kasutada olev ressurss ei soosi piisavalt taasühiskonnastamist ning vanglast vabadusse naasmise protsess pole vabanenu jaoks piisavalt toetatud.

Kriminaalhoolduse toe ja järelevalvega vabaneb vaid iga neljas kinnipeetav. Peamised probleemid vabaduses puudutavad võlgasid, eluaseme puudumist, toetavate suhete puudust, töö leidmist, sõltuvusprobleeme ning mittepiisavaid sotsiaalseid ja elulisi oskusi. Vangistuses viibivaid vange iseloomustab kõrge terviseriskide tase, nende hulgas on mitmete haiguste (HIV, C-hepatiit, psüühikahäired) levik oluliselt kõrgem võrreldes tavanäitajatega.

Eesti on ehitanud kaks uut vanglat - Jõhvi ja Tartusse - ning 2018. a valmib ka uus Tallinna Vangla. Tallinna vangla kiire valmimine on väga oluline, kuna Tallinna Vangla uute hoonete valmimise edasilükkumine tooks kaasa vangistustingimuste halvenemise ning ülerahvastatusest ja halvadest elutingimustest tulenevate kahjuhüvitusnõuete kasvu.

Vanglas töötamise võimalused on ressursside tõttu piiratud. Eesmärgiks tuleb seada tööhõive suurendamine vanglas. Oskustööde kõrval tuleb leida võimalused senisest enam luua kinnipeetavatele (täendusrikkaid ja mõtestatud) töökohti, mida saaks läbi viia võimalikult väheste kapitalimahutustega. Kuna kinnises vanglas on töökohtade loomine seotud vangla ruumiliste võimalustega, siis oluline on suurendada võrreldes praegusega tööga hõivatud kinnipeetavate osakaalu avavanglas.

Vanglasüsteem on edukalt tegelenud korrupsiooni vähendamisega, kinnipeetavate ja vanglatöötajate füüsilise turvalisuse tagamisega, sealhulgas vägivalla vähendamisega ning järelevalve ja kinnipeetavate ühiskonnast eraldamise funktsiooni täitmisega. Järgmiste aastate tegevused peavad keskenduma kinnipeetavate ja kriminaalhooldusaluste taasühiskonnastamise toetamisele. Selle jaoks on oluline piisava arvu motiveeritud ning professionaalse ametnikkonna olemasolu. Lisaks vanglaametnike õppele vajab senisest suuremat tähelepanu ka kriminaalhooldusametnike erialane koolitamine.

Lisaks vanglate infosüsteemide arenduste lõpuleviimisele tuleb ellu viia ka muude protsesside digitaliseerimine vanglas - nt videokohtumiste läbiviimise võimekuse tekitamine, kauplusteenuse digitaliseerimine, e-õppe võimaldamine kinnipeetavatele, kinnipeetavate kohtutega toimuva suhtluse elektrooniliseks muutmise.

Oluline on kinnipeetavate radikaliseerumise ennetamine vanglates.

Lähtuvalt laiapindsest riigikaitse käsitlest peavad riigi kaitsmiseks valmistuma mitte ainult Kaitsevägi, vaid kogu ühiskond, kõik riigiasutused, sealhulgas vanglateenistus. Lähtuvalt Ida-Virumaa tegevuskavast tuleb Viru vanglal aastaks 2020 arendada välja võimekus politseile ametiabi andmiseks, mis aitab suurendada esmast reageerimisvõimekust sisejulgeolekuliste probleemide ilmnemisel. Väga oluline on õigeaegne reaktsioon sündmustele, mille eelduseks on kriitilise arvu ametnike olemasolu, nende kohane väljaõpe ning sobilik varustus ja relvastus.

Alaeesmärk 2.2. Kvaliteetne, põhiõigusi austav, erivajadusi arvesse võttev ning teisest ohvrustumist vältiv kriminaaljustiitssüsteem

Alaeesmärgi saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/ Programm	KRIMINAALPOLIITIKA							
Alaesmärk	Kvaliteetne, põhiõigusi austav, erivajadusi arvesse võttev ning teisest ohvrustumist vältiv kriminaaljustiitssüsteem							
Kohtueelse menetluse pikkus kriminaalasjades kahtlustatava jaoks	5,9 kuud	5 kuud	5,7 kuud	Kuni 5 kuud	Kuni 5 kuud	Kuni 5 kuud	Kuni 5 kuud	Kuni 5 kuud
Kohtueelse menetluse pikkus kriminaalasjades kannatanu jaoks	9,8 kuud	7 kuud	6 kuud	Vähem kui 6 kuud	Vähem kui 6 kuud	Vähem kui 6 kuud	Vähem kui 6 kuud	Vähem kui 6 kuud
Vahistatute arv	699	525	570	Vähem kui 520	Vähem kui 520	Vähem kui 520	Vähem kui 520	Vähem kui 520

Meede 2.2.1. Kvaliteetne ning põhiõigusi tagav süüteomenetlus

Kriminaalmenetluses peab nii õiguslik regulatsioon kui praktiline korraldus tagama selle, et isikute põhiõigused (nii kahtlustatavate, kannatanute kui kolmandate isikute) oleks kaitstud ning menetlus oleks sealjuures kiire ja tõhus.

Meetme saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/ Programm	KRIMINAALPOLIITIKA							
Meede	Kvaliteetne ning põhiõigusi tagav süüteomenetlus							
Prokuratuuris lahendust ootavate asjade arv	2887	2445	2232	Alla 2200	Alla 2200	Alla 2000	Alla 2000	Alla 2000

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- Prokuratuuri palgareformi lõpuleviimine, eeldab lisarahastust;
- Prokuratuuri kompetentside tõstmine prioriteetsete kuritegude menetlemisel (eeldab lisarahastust)
- kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) revisjoni läbiviimine;
- ekspertiiside regulatsiooni kaasajastamine;
- uue prokuratuuri infosüsteemi (PRIS) loomine, vajab lisarahastust;
- karistusregistri andmekvaliteedi parandamine, vajab lisarahastust;

- kohtuekspertiisi infosüsteemide kaasajastamine (KEIS, AFIS), vajab lisarahastust;
- EKEI seadmete kaasajastamiseks investeeringute tagamine (vajab lisarahastust).

Olukorra analüüs

Üha enam pööratakse kriminaalmenetluses tähelepanu isikute põhiõiguse tagamisele ja kiirele ning kvaliteetsele menetlusele. 2016. aastal jõustusid enim põhiõigusi riivavate toimingute – vahistamise ja läbiotsimise – regulatsiooni muudatused, mis panid surve alla õiguskaitseasutuste ressursid. Samal ajal tuleb tagada, et kahtlustatavate põhiõiguste tagamine ei toimuks ohvrisõbraliku menetluse arvelt.

Õiguslike muutustega seoses on täna üheks ohuks valdkonnas infosüsteemide arenduste takerdumine, mille tulemusel ei ole infosüsteemid kasutajasõbralikud ega ajakohased ja aeglustavad menetlusasutuste tööprotsesse. Kriminaalstatistika puhul on probleemiks E-toimiku halb andmekvaliteet, mis pärsib ka prokuröride ja kohtunike tööprotsesse. Eesmärgiks peab olema karistusregistri andmekvaliteedi tõstmine.

Kriminaalmenetlusõigus ja selle rakendamisel kasutatavad infosüsteemid on alates Eesti taasiseseisvumisest läbinud küll põhjaliku uuenduse, kuid jätkuvalt on valdkondi, mis vajavad revideerimist ning kooskõlla viimist nii kaasaegsete praktiliste vajaduste kui EL õigusega. Reguleerimist ja tagamist vajab muuhulgas kriminaalmenetluse digitaalne külg, sh nii digitaalsete tõendite kogumine kui ka elektroonilisele kriminaaltoimikule üleminek. KrMS revisjoni läbiviimisel tuleb silmas pidada nii vajadust kasutada kriminaalmenetluse ressursse alalhoidlikult kui ka tagada menetlusest puudutatud isikute põhiõigusi. Prokuratuuri infosüsteemi planeerimisel ja arendamisel tuleb silmas pidada, et see ühilduks Siseministeeriumi haldusala infosüsteemidega ning kaasata tuleb ka muud uurimisasutused. Lõpule tuleb viia EKEI kohtuekspertiisi infosüsteemi liidestamine e-toimikuga.

Prokuratuuris ja kogu menetlusahelas tuleb tõsta kompetentsi prioriteetsete kuritegude menetlemisel - prokuratuuris tuleks palgata eriteadmistega konsultante/nõunikke (nt majandus-, erikasvatus-, küberteemad), korraldada süsteemseid koolitusi ja programme nt terrorismi ja küberkuritegevuse osas, suurendada vara konfiskeerimise võimekust. Riiklikult tuleb hinnata võimalusi, kuidas nt konfiskeeritud vara saaks vähemalt osaliselt panustada tagasi sisejulgeolekusse ja eeltoodud kompetentside tõstmisel.

Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi töös avaldab ressursside nappus negatiivset mõju ekspertiiside valmimisaegadele ja pikemas perspektiivis tegemise jätkumisele. Eraldi probleemiks on ressursid kohtuarstlike ja kohtupsühhaatriaekspertiiside osas, vahistamise menetlusreeglite kitsendamise tõi kaasa surve tähtaegadele. Arvestades kuritegevuse trende, vajab jätkuvalt arendamist digitaalsete tõendite ekspertiisindus ning kaasajastamist kohtuekspertiise puudutav regulatsioon ja hindade ajakohastamine. Kuna kohtuekspertiisinduses kasutatavad seadmed ja tehnika, mis on paljuski soetatud välisrahastuse toel, on amortiseerumas, tuleb leida jätkusuutlik rahastusmudel investeeringute tagamiseks.

Prokuratuuri, ekspertiisiasutuse ja politsei piisavate ressursside tagamine on kriitilise tähtsusega, kuna eelnimetatud asutuste mittepiisav tulemuslikkus ei võimalda seatud menetluskiiruse ja -kvaliteedi eesmärgi täita ning ohustab põhiõiguste kohast järgimist kriminaalmenetluses. Nii prokuratuuris kui ekspertiisiasutuses tuleb leida võimalusi töö

optimeerimiseks ja bürokratia vähendamiseks - nt ekspertiisiaktide vormistusele kuluva aja vähendamine, toimikumaterjalide tõhusam süstematiseerimine jms.

Elanike piiriülese liikumise suurenemine on kaasa toonud rahvusvahelises justiitskoostöös menetletavate asjade arvu suurenemise, s.h tsiviilmenetluses (nt elatismenetlused, lapseröövid). See seab omakorda surve alla tähtaegade järgimise ning kiire menetluse. Ka prokuratuuris tuleb tagada piisavad ressursid, et üha suureneva rahvusvahelise koostöö tingimustes suudaksime sellesse piisavalt panustada.

Meede 2.2.2 Erikohtlemise tagamine ning teisese ohvristumise vältimine

Meetme eesmärk on tagada menetlusosaliste kohtlemine vastavalt nende erivajadustele, eriti oluline on see süstemaatilise vägivalda ohvrite, laste, psüühiliste erivajadustega inimeste puhul. Menetluse raames tuleb vältida uute kannatuste põhjustamist, menetlejate teadlikkus erivajadustest peab olema kõrgem.

Meetme saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/ Programm	KRIMINAALPOLIITIKA							
Meede	Erikohtlemise tagamine ning teisese ohvristamise vältimine							
Alaealise kahtlustatavaga kriminaalasja kohtueelse menetluse pikkus	3,0	2,6	3,2	Vähem kui 2 kuud	Vähem kui 2 kuud	Vähem kui 2 kuud	Vähem kui 2 kuud	Vähem kui 2 kuud
Alaealise kannatanuga kriminaalasja kohtueelse menetluse pikkus	NA	5,9	6,4	Vähem kui 3,5 kuud	Vähem kui 3,5 kuud	Vähem kui 3,5 kuud	Vähem kui 3,5 kuud	Vähem kui 3,5 kuud
Haavatavate sihtgruppide, sh laste, erikohtlemise koolituse läbinud prokuröride, kohtunike, kriminaalhooldusametnike arv	NA	NA	NA	Vähemalt 30	Vähemalt 30	Vähemalt 30	Vähemalt 30	Vähemalt 30

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- uuringute teostamine ohvrite arvu, olukorra ning vajaduste kindlakstegemiseks ning ohvrite direktiivi praktikas rakendumise hindamiseks;
- restoratiivõiguse meetodite kasutamine kannatanu huvides;
- alaealiste erikohtlemise tagamine menetluses ning peale menetlust (kriminaalhooldus, ohvriabi, spetsialiseerumine, koostöö ametkondade vahel);
- alaealiste õiguserikkujate kohtlemise süsteemi reformi elluviimine.

Olukorra analüüs

Kuriteo toime pannud alaealiste puhul on olnud probleemiks vangistuse liigne kasutamine ning noore elukeskkonnas pakutavate tulemuslike karistusalternatiivide puudumine. Noorte puhul kasutatavad programmid ning töömeetodid pole tõendatud mõjuga, liiga vähe on pööratud tähelepanu noore elukeskkonnale ning teguritele, mis hoiavad kriminaalset käitumist alal. Individuaaltöö kõrval pole piisavalt kasutatud võrgustikutöö meetodeid. Noorte õigusrikkujatega töötavate ametnike puhul on probleemiks ka kohatine spetsialiseerumise puudumine ning erikohtlemist toetavate spetsiifiliste erialateadmiste puudus.

Alaealisena kuriteo toime pannud isikute retsidiivsuse vähendamiseks ning noorte kinnistesse asutustesse jõudmise vältimiseks hakati 2015. aastast Eestis rakendama seni kõige ulatuslikumat ja kallimat tõendus põhist multidimensionaalse pereteraapia (MDFT) ennetusprogrammi. Jätkuvalt ei ole siiski lahendatud MDFT rahastamine riigieelarvest.

2017. aastal võeti vastu seadusemuudatused, mis reformivad alaealiste õiguserikkujate süsteemi. Suurendada tuleb süütegusid toime pannud laste endi vastutust toime pandud tegude ja kahju heastamise eest. Seda saab teha, suurendades taastava õiguse meetmete laiemalt kasutusele võtmist ning vähendades trahvide jms alaealisele ebaefektiivsete karistuste osakaalu. Alaealiste õiguserikkujate reformi edukus sõltub ka õiguskaitse süsteemi ja kohalike omavalitsuste ning sotsiaalkaitse süsteemi omavahelisest tõhusast koostööst. Tööd tuleb jätkata alaealiste vanglast väljaviimise eesmärgi nimel.

Jätkuvalt tuleb pingutada alaealiste kahtlustatavate ja kannatanutega kriminaalasjades menetluskiiruse tõstmise nimel, samal ajal tagades alaealise eakohane kohtlemine.

3. Õigusemõistmine ja õiguskaitse

Õigusemõistmise ja õiguskaitse valdkonna eesmärk on tagada kvaliteetne õigusemõistmine mõistliku aja jooksul ning õigusteenuse ning õigusteabe kättesaadavus.

Meede 3.1. Kvaliteetne õigusemõistmine mõistliku aja jooksul

Eesmärk on kvaliteetne õigusemõistmine, menetlusosaliste rahulolu suurendamine ja ressursside tõhus kasutamine.

Meetme eesmärgi saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/ Programm						
Meede						
Positiivne jõudlus kohtuasjade lahendamisel	Kolme aasta perspektiivis on kohtuasjade lahendamise jõudlus kõigis kohtutes ja menetlusliikides positiivne	Kolme aasta perspektiivis on kohtuasjade lahendamise jõudlus kõigis kohtutes ja menetlusliikides positiivne	Kolme aasta perspektiivis on kohtuasjade lahendamise jõudlus kõigis kohtutes ja menetlusliikides positiivne	Kolme aasta perspektiivis on kohtuasjade lahendamise jõudlus kõigis kohtutes ja menetlusliikides positiivne	Kolme aasta perspektiivis on kohtuasjade lahendamise jõudlus kõigis kohtutes ja menetlusliikides positiivne	Kolme aasta perspektiivis on kohtuasjade lahendamise jõudlus kõigis kohtutes ja menetlusliikides positiivne
Kohtuasjade lahendamine esimese astme kohtutes üldjuhul ühe aasta jooksul	Üle 365 päeva ei ole menetluses üle 10% üldmenetluses kriminaal-asjadest, tsiviilasjadest ja haldus-asjadest	Üle 365 päeva ei ole menetluses üle 10% üldmenetluses kriminaal-asjadest, tsiviilasjadest ja haldus-asjadest	Üle 365 päeva ei ole menetluses üle 10% üldmenetluses kriminaal-asjadest, tsiviilasjadest ja haldus-asjadest	Üle 365 päeva ei ole menetluses üle 10% üldmenetluses kriminaal-asjadest, tsiviilasjadest ja haldus-asjadest	Üle 365 päeva ei ole menetluses üle 10% üldmenetluses kriminaal-asjadest, tsiviilasjadest ja haldus-asjadest	Üle 365 päeva ei ole menetluses üle 10% üldmenetluses kriminaal-asjadest, tsiviilasjadest ja haldus-asjadest
Menetlusosaliste rahulolu kohtulahendite selgusega ja arusaadavusega 4 palli skaalal	Andmed puuduvad	Mitteprofessionaalid - 2,92 palli Professionaalid - 2,8 palli	Töötatakse välja ja rakendatakse uued mõõdikud eeldusel, et projekt saab lisarahastuse	Rakendatakse uusi mõõdikuid eeldusel, et projekt saab lisarahastuse	Rakendatakse uusi mõõdikuid eeldusel, et projekt saab lisarahastuse	Rakendatakse uusi mõõdikuid, mille tulemused on võrreldavad 2017.a kordusuuringi rahulolu hindega vähemalt 3,5 palli eeldusel, et projekt saab lisarahastuse

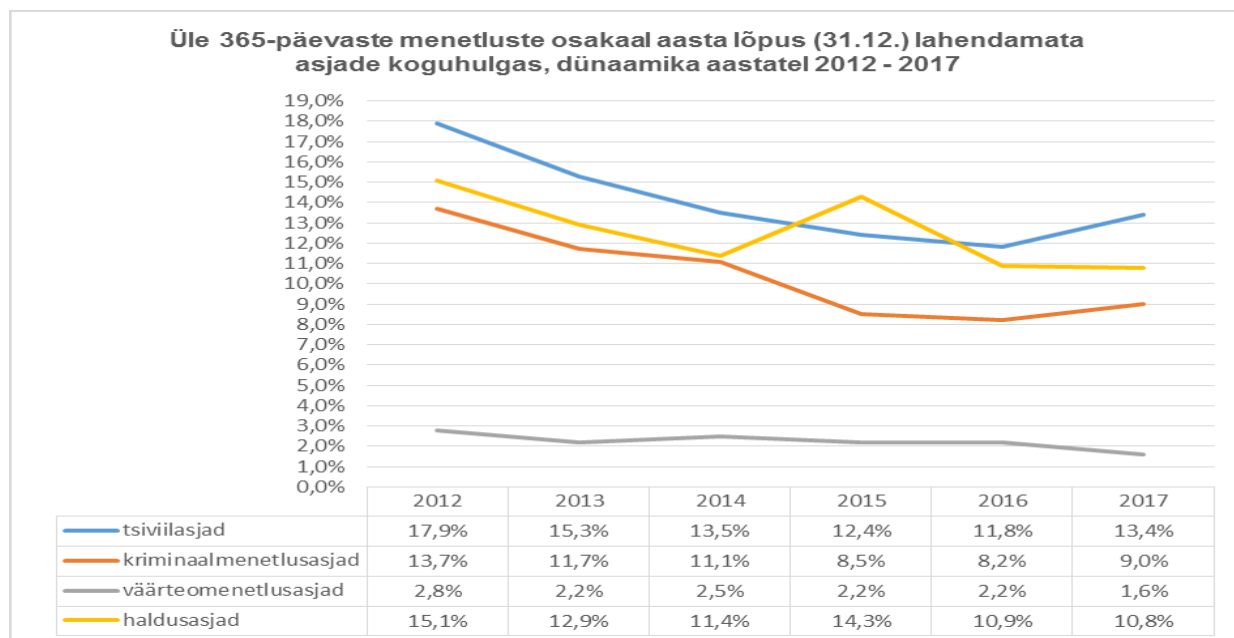
Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- õigusemõistmise tõhustamise projekti jätkamine sh kohtulahendite arusaadavuse, kohtumenetluse andmekvaliteedi ja infoliikumise parandamine (vajab lisarahastust);
- kohtusüsteemi ressursikasutuse tõhustamine:

- kohtuhaldusmudeli uuendamine, kohtute tugiteenuste süsteemi arendamine;
- paberivabale kohtumenetlusele ülemineks (vajab lisarahastust);
- automaatse kõnetuvastuse tarkvara arendamine (vajab lisarahastust);
- autonoomsete menetlusotsustuste ja kohtulahendite genereerimise tarkvara arendamine (vajab lisarahastust).
- Tartu Ringkonnakohtu uue kohtumaja kasutuselevõtmine Veski tn 32 ja Tartu kohtumaja ruumiprogrammi muutmine (vajab lisarahastust);
- kohtumenetluse tõhususe edendamiseks kohtuametnike motiveerimine (vajab lisarahastust).

Olukorra analüüs

Õigusemõistmise tõhustamise projekti üheks eesmärgiks on, et menetlused I astme kohtutes üldjuhul ei kehtaks üle ühe aasta (va asjad, milles menetlus on peatatud või kriminaalasjades, milles kohtualune on tagaotsitav). Siintoodud joonisel on kajastatud pikkade menetluste (üle 365 päeva) menetluste osakaalu dünaamika aastatel 2012 – 2017:

Kvaliteetne õigusemõistmine mõistliku ajaga: Kõikides esimese ja teise astme kohtutes on saavutatud mõistlik menetlusaeg keskmiselt. Ilma objektiivsete põhjendusteta ei seisa kohtutes menetlus üheski kohtuasjas. 2017.a lõpus oli lahendamata vanade (I astme kohtus menetluses üle kahe aasta) arv järgmine:

<u>Kohtuasja liik</u>	<u>Vanade lahendamata asjade arv</u> <u>31.12.2017</u>	<u>Osakaal menetluses asjade</u> <u>koguhulgas</u>
<u>Tsiviilasjad</u>	<u>118</u>	<u>1,4%</u>
<u>Kriminaalmenetlusasjad</u>	<u>34</u>	<u>2,7%</u>
<u>Haldusasjad</u>	<u>16</u>	<u>1,8%</u>
<u>Väärteomenetlusasjad</u>	<u>0</u>	<u>0%</u>

- **Õigusemõistmise tõhustamine. Kohtulahendite arusaadavuse ja menetlusinfo kättesaadavuse parandamine.**

2017. aasta lõpus läbiviidud kohtute menetlusosaliste rahulolu uuring kinnitas, et kuigi üldine rahulolu ja usaldus kohtusüsteemi vastu püsib kõrge, vajavad mitmed kohtumenetluse aspektid – eelkõige kohtumenetluse kiirus, info kättesaadavus kohtumenetluse korralduse osas ja kohtulahendite arusaadavus, parandamist.

Kohtutele eraldatakse lisaraha kohtulahendite arusaadavuse ja menetlusinfo liikumise parandamiseks. Lisaraha abil viiakse ellu arendusprojektid, mis tõstavad menetlusosaliste rahuolu kohtulahendite arusaadavuse ja menetlusinfo kättesaadavusega. Nendes aspektides kvaliteedi tõstmise raskus lasub menetlusgrupil, kuhu kuuluvad kohtunik, kohtujurist ja kohtuistungisekretär. Alates 2017 aastast minnakse kohtutes järk-järgult üle pabertoimiku pidamiselt digitaalse toimiku pidamisele. Digitaalsele kohtutoimikule õigusliku tähenduse andmise eelduseks on kohtute infosüsteemi andmeterviklikkus, mille eest kohtutoimiku andmete osas vastutavad kohtutes kohtuistungisekretärid. Kohtulahendi arusaadavuse tõstmiseks ja menetlusinfo kättesaadavuse kohta hakkab igas menetlusgrupis kohtuistungisekretär küsima menetlusosaliselt tagasisidet ning saadud tagasisidet menetlusgrupi jaoks analüüsima. Analüüsimisvõimekuse toetamiseks ja kvaliteetse digitaalse kohtumenetluse jaoks andmeterviklikkuse tagamiseks tõstetakse kohtuistungisekretäri kvalifikatsiooni. Kasvab kohtumenetluse kvaliteet, sh kohtulahendite arusaadavus, sest 1) kohtunik saab jooksvalt menetlusosaliste tagasisidet lahendite arusaadavuse osas ja 2) kohtunik saab keskenduda õigusemõistmisele, lahendi kirjutamisele - menetlus on ette valmistatud ja tugi õigusemõistmiseks tagatud.

- **Kohtusüsteemi ressursikasutuse tõhustamine**

- Uus kohtuhaldusmudel

Alates 2019. aastast on esimese ja teise astme kohtutel üks kohtudirektor lisaks registri- ja kinnistusosakonda juhtivale kohtudirektorile. Ühe kohtudirektori määramine kõikidele kohtutele loob head eeldused õigusemõistmist toetavate tegevuste konsolideerimiseks. Tööülesannete konsolideerimise eesmärgiks on ühtlustada kohtute tööpraktikat kohtuid toetavate funktsionaalsuste osas. Selliselt on võimalik tagada ühetaoline, kiire ja sujuv tõlketeenuse osutamine, kohtulahendite jõustamine ja avalikustamine ning luua menetlusinfo parema kättesaadavuse tagamiseks kohtute kõnekeskus. Samuti on võimalik konsolideerida kohtute personalijuhtimise sh kohtuametnike koolitamise valdkond. Uus kohtuhaldusmudel toetab riigiasutuste Tallinnast väljaviimise projekti seeläbi, et võimaldab konsolideerida erinevad tugiteenused erinevatesse piirkondadesse vältides nii töökohtade kaotamist Tallinnast väljapool ning samaaegselt siiski optimeerida kohtute ressursikasutust. IKT lahenduste kasutuselevõtu ja konsolideerimise tagajärjel tekib võimalus tugiteenuste osutamiseks vähemate inimestega ning mudel, mis hajutab teenuste osutamise eri piirkondadesse läheb kokku VV tegevusprogrammi eesmärkidega.

Uue kohtuhaldusmudeli loomine ja tugiteenuste kvaliteedi tõstmine on võimalik kohtusüsteemi sisemiste ressursidega eeldusel, et kohtumenetluse tõhustamiseks kohtuistungisekretäride kvalifikatsiooni tõstmine saab vajaliku lisarahastuse.

- Paberivabale kohtumenetlusele üleminek:

2015. aasta lõpus valmis digitaalse kohtutoimiku infosüsteem, mis võimaldab menetlusosalistel ja kohtul tutvuda ning töötada elektroonilise kohtutoimikuga. 2016. aastal testiti lahendust

esmailt kohtusüsteemis ning seejärel avaliku e-toimiku vahendusel ka menetlusosaliste hulgas. Aastal 2017 alustati pilootprojektiga Tallinna halduskohtus, Harju maakohtus ja Tallinna Ringkonnakohtu halduskolleegiumis ning tsiviilkolleegiumis. 2018. aastal rakendatakse paberivaba kohtumenetlust: 1) väärteomenetluse täitmisasjades; 2) maakohtutes tsiviilkohtumenetluses isiku kinnisesse asutusse paigutamise asjades ning äriregistri, kinnistusraamatust ning Maksekäsu keskusest kohtusse saabunud asjades; 3) Riigiprokuratuuri tegevuse peale esitatud kaebuse asjades, 4) Tartu halduskohtus ja Tallinna halduskohtust loamenetluse asjad ning kõik maksuasjad ning Tartu Halduskohtus maksuasjades (v.a maksuotsused). Projektiga seotud arengueesmärgiks on kaotada hiljemalt 2019. aasta lõpuks tsiviil- ja halduskohtumenetluses õiguslikku tähendust omav pabertoimik ning võimaldada kohtunikul, kohtuametnikul ja menetlusosalisel töötada digitaalse kohtutoimikuga. Paberivabale kohtumenetlusele ülemineku eelduseks on kohtunike kasutuses olevate lauarvutite asendamine sülearvutitega ja täiendava kuvariga ning need eeldused on juba täidetud või täidetakse järk järgult 2018. aasta jooksul. Istungisaalides luuakse 2018. aasta jooksul võimalused asendada istungite protokollimine istungite helisalvestamisega, mis tähendab kohtuteenistujate aja-, paberikulu ja postikulu kokkuhoidu.

- Automaatse kõnetuvastuse (transkribeerimise) tarkvara arendamine kohtuistungite helisalvestuste automaatseks transkribeerimiseks ning sellega seotud kohtute kasutajaliidese (KIS) arendused:

Eesti kohtusüsteemis on 179 koosseisulist istungisekretäri ametikohta. Üle poole istungisekretäri tööpäevast kulub kohtuistungite protokollide koostamisele. Kohtuistungi protokoll koostatakse täna tavapäraselt arvutikirjas. Kui kohtuistung esialgselt helisalvestatakse, siis koostatakse arvutikirjas protokoll istungisekretäri poolt istungijärgselt loodud helisalvestise alusel. Kohtuistungi helisalvestise automaatseks transkribeerimiseks kohtusüsteemis tehnilised lahendused puuduvad. Kohtuistungite protokollide koostamine (eriti üldmenetluses menetletavas kriminaalasjas, kus kohtuistungi helisalvestamine on kohustuslik) on äärmiselt ajamahukas töö. Ühe tunni helisalvestatud inimekone protokollimiseks kulub sõltuvalt töötaja vilumusest minimaalselt 4 tundi ja maksimaalselt 8-10 tundi. Piiratud inimressursside juures mõjutab protokollimise kiirus oluliselt kogu kohtuasja menetluskiirust.

Protokollimise kiiruse tõstmiseks ja ühtlasi kogu kohtuasja menetlusprotsessi tõhusamaks muutmiseks tuleb välja arendada kohtuistungi tingimustesse sobiv eesti keelel põhinev automaatse kõnetuvastuse tarkvara, mis toetaks kohtute igapäevatööd istungite protokollimisel. Projekti ettevalmistamiseks on sõlmitud Justiitsministeeriumi ja Tallinna Tehnikaülikooli Tarkvarateaduse Instituudi vahel töövõtuleping automaatse kõnetuvastuse tasuvusanalüüsi teostamiseks. 2018. a on planeeritud esitada uuringu tulemustest lähtuv projekti rahastamise taotlus, selgitada välja projekti skoop ning koostada sellest lähtuv tellitava arendustöö lähteülesanne.

- Autonoomsete menetlusotsustuste ja kohtulahendite genereerimise tarkvara arendamine (robotkohtunik)

Viimastel aastatel on kohtute töökoormus suurenenud. Töökoormuse suurenemine on tingitud eelkõige kohtumenetluse ja materiaalõiguse keerulisemaks muutumisest aastate jooksul, mille tulemusel tuleb kohtutel lahendada oluliselt rohkem menetluslikke ja materiaalõiguslikke küsimusi kui aastaid tagasi. Kohtu töökoormus on suurenenud ka seoses isikute õigusteadlikkuse kasvuga aastate jooksul, mille tulemusel pöörduvad kohtusse ja osaleb kohtumenetluses üha enam isikuid. Ühtlasi on tõusnud kodanike ootused kohtute suhtes.

Oodatakse kvaliteetset kohtumenetlust, seal hulgas arusaadavat ja selget kohtulahendit mõistliku aja jooksul. Kodanike ootustele vastava kohtumenetluse pakkumiseks tuleks tänaseid tarkvaralahendusi kasutades lähiaastatel suurendada märkimisväärselt kohtunike arvu. Vastasel juhul menetluse kvaliteet ning kiirus ajas langevad.

Kohtud on järk-järgult asunud rakendama paberivaba kohtumenetlust ja digitaalsele toimikule on antud õiguslik tähendus. Infosüsteemides suureneb andmehulk iga-aastaselt ning süsteemi kantud andmeid oleks otstarbekas kasutada järjest enam menetluslike otsustuste ja kohtulahendite tegemiseks kohtunike poolt. Eeltoodud arenguid kohtusüsteemis silmas pidades tuleb kohtumenetluse kvaliteedi ja kiiruse ajas säilitamiseks asuda kaardistama menetlusotsustusi, mida oleks võimalik võtta vastu autonoomselt või minimaalse inimese poolse sisendi andmisega ning genereerida olemasolevate andmete pinnalt kohtulahendeid. Tarkavara lahenduse arendamine ja edukas rakendamine kohtute töös võib välistada vajaduse märkimisväärselt kohtunike arvu suurendamiseks kohtusüsteemis. 2018. aastal valmib tarkvara arenduste skoop ja taotletakse raha arenduse elluviimiseks.

- **Kohtuhoonete uuendamine** - Tartu Ringkonnakohtu uueks asukohaks Veski tänav 32 hoone renoveerimine.

Tartu kohtumaja on jäänud seal tegutsevatele justiitsasutustele kitsaks, seda nii mittefunktsionaalse ruumiprogrammi kui ka ja asutustes töötavate inimeste arvu suurenemise tõttu. 2002. aastal valminud Tartu Kalevi tn 1 kohtumajas asuvad Tartu Ringkonnakohus, Tartu Maakohus ja Tartu Halduskohus ning Lõuna Ringkonnaprokuratuur. Võrreldes kohtumaja projekteerimise ajaga on kohtuteenistujate arv kasvanud seoses Tartu ja Viru Ringkonnakohtu ühendamise ja kohtujuristide projektiga, mis suurendas kõikide kohtute teenistujate arvu. Seetõttu on kohtumajas viimastel aastatel pidevalt tegeletud töökohtade juurde loomisega ning asustuste ruumiprogrammi muutmisega. Tänapäevaks on asustustihedus saavutanud maksimumi ning kasutusele on võetud ka algselt tööruumideks mitteplaneeritud ruumid. Kohtute ruumiprobleemi lahenduseks on Veski tänav 32 asuva ajaloolise kohtumaja Tartu ringkonnakohtu taaskasutusse andmine. Lahenduse kohaselt ehitatakse Veski tänav 32 hoone sobivaks Tartu Ringkonnakohtule, mis võimaldab ringkonnakohtul mõista õigust väärikas majas ja parandab teenistujate töötingimusi. Uude kohtumajja luuakse vähemalt 43 töökohta, ruumid nähakse ette kohtu kantselei, 2 kohtusaali ja videoistungite pidamise jaoks.

Tartu Maakohus ja Tartu Halduskohus, samuti ka prokuratuur, jäävad Kalevi tänava kohtumajja oma senises koosseisus. Koheselt laheneb ruumikitsikuse probleem, asutused saavad juurde vajalikke tööruume. Kalevi tänava maja muude probleemide lahendamiseks muudetakse kohtumaja ruumiprogrammi, senised ebafunktsionaalsed ja kasutuseta ruumid ehitatakse ümber ning kaasajastatakse sisekujundus.

- **Justiitsministeeriumi haldusala virtuaalruum (menetlustoimingutes osalemine videokonverentsi vahendusel)**

Projekti tulemusena on kõik kohtumajad üle Eesti varustatud videokonverentsiseadmetega, mida on lisaks kohtule võimalik kasutada ka menetlusosalistel ning teistel Justiitsministeeriumi haldusala asutuste töötajatel. Kohtus on selleks jaoks kohandatud ruumid. Luuakse võimalus läbi avaliku e-toimiku osaleda menetlustoimingutel videokonverentsiühenduse teel.

Tagatud on kvaliteetsem ja kiirem õigusemõistmine. Videokonverentsi lahendused võimaldavad kogu Justiitsministeeriumi valitsemisalas aktiivselt juurutada paindlikke töökohti ning muuhulgas viia töökohti Tallinnast väljapoole. Menetlustähtjad lühenevad ning juurdepääs õigusemõistmisele on tagatud vähemate kuludega.

Meede 3.2. Kohtulike registrite arendamine

Eesmärgiks on hästi toimivad kohtulikud registrid, vajadustele vastavad infosüsteemid ja ajakohastatud õigusloome.

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- kohtulike registrite organisatsiooni arendamine saavutamaks hästi toimivad ja efektiivsed registrid;
- kohtulike registrite infosüsteemiline arendamine, sh uue kinnistusraamatu infosüsteemi arendamine ning vajaminevate arenduste tegemine võimaldamaks mitteresidentidel digitaalse isikutunnistusega registritele juurdepääsu lihtsustamiseks nende asjaajamist kohtulikes registrites (e-residentsuse projekt);
- Äriregistri infosüsteemi teenuste arendamine ettevõtluskeskkonna parandamiseks (vajab lisarahastust).

Olukorra analüüs

Perioodil 2016-2019 seati eesmärgiks viia läbi registrite organisatoorne arendamine. Selle eesmärkideks olid: 1) minna üle täisdigitaalsele registripidamisele; 2) ametikohtade arvu vähendamine registrite organisatsioonis kuni 70-80 ametikoha võrra; 3) Tallinnas Pärnu mnt 142 Tondi ärimajas asuva kalli üüripinna asendamine. Nimetatud kolm eesmärki on 2016. a lõpuga saavutatud. Lisaks on läbiviidavate muudatuste tulemusel tõstetud registrites töötavate ametnike palku. Samuti viidi 2016-2017. a läbi registrite kantseleide reorganiseerimine, mille tulemusel suleti 8 kohtulike registrite kantseleide teeninduspunkti ning kohtu kinnistus- ja registriosakonnaga on sellest ajast võimalik ühendust võtta üksnes telefoni või e-posti teel. Seega on kogu registrite organisatsiooni möödunud perioodil oluliselt arendatud ning efektiivsemaks muudetud, ühtlasi on täidetud ka riigireformi olulised eesmärgid (vähendatud dubleerivat tööd, töökohad Tallinnast välja viidud ning rakendatud kaugtöö võimalusi).

Perioodil 2019-2022 jätkatakse küll registrite organisatsiooni puudutavate muudatustega, kuid senisest väiksemas mahus. Suuremad organisatsioonilised muudatused on ellu viidud ja rakendatud, kuid oluline on lähema viie aasta perspektiivis mõelda registripidaja järelkasvu küsimuste lahendamisele. Voolavus registrite valdkonnas on seni olnud väike ning seetõttu ei

ole personal viimastel aastatel oluliselt vahetunud ja paljud kohtunikuabid jõuavad lähiaastatel pensioniikka. Kohtunikuabide üheaegne või väikese vahega pensioneerumine tekitab senisest oluliselt suurema vajaduse kõrgharidusega juristide värbamiseks kohturegistrite süsteemi. Seega on vaja analüüsida, kuidas muuta registrites töötamine atraktiivseks ning värbamine efektiivseks ja vajadustele vastavaks. Samuti on vaja antud analüüsi tulemusel kokku lepitud lahendused ellu viia, et tagada jätkusuutlik ja tõhus registrite töö.

Järgmise perioodi eesseisvad tööd hõlmavad endas ka infosüsteemilisi võimalusi tööprotsesside tõhustamiseks, millest äriregistri valdkonnas võib olulisematena välja tuua n-ö e-residentsuse projektist tulenevad arendused. Ühtlasi tuleb koostada pikemaajaline visioon ja tegevuskava äriregistri ettevõtjaportaali ja teabesüsteemi teenuste arendamiseks, et tagada vajadustele vastavam ning huvigruppide ja koostööpartnerite ettepanekuid arvestav infosüsteem.

Kinnistusraamatu valdkonnas on oluliseks aastatel 2017-2020 arendatav uus kinnistusraamatu infosüsteem KRIS5. Projekti eesmärk on välja töötada kaasaegsetel tehnoloogilistel lahendustel põhinev, kvaliteetne ja turvaline ning kasutajakeskset lähenemist võimaldav uue põlvkonna kinnistusraamatu infosüsteem, mis on hõlpsasti liidestatav nii piiriüleste infosüsteemidega kui ka tervikuna rakendatav lisaks Eestile ka muudes riikides. KRIS5 arendustööd toimuvad aastatel 2017-2020 mitmes järjestikusel etapil. 2017. aastal viidi läbi rahastuse tagamiseks ja süsteemi arenduseks vajalikud ettevalmistused. 2018. aastal toimub paralleelselt KRIS5 arhitektuuri analüüsi ja prototüübi hankega ka KRIS5 kasutajakogemuse analüüsi hanke ning kodanikele ja ettevõtjatele oluliste kinnisvara sündmusteenuste taustauuring. Nimetatud analüüside põhjal kujundatakse 2018. aasta jooksul välja lõplik visioon uuest kinnistusraamatu infosüsteemist ning käivitatakse süsteemi põhifunktsionaalsuse väljaarendamise tööde etapp. Järgmises arendusetapis, aastatel 2019-2020, teostatakse KRIS5 süsteemi täisfunktsionaalsuse ning mitmete kasulike lisafunktsionaalsuste arendused. Uus infosüsteem võetakse kasutusele eeldatavalt 2020. aastal, kui ka reaalne töö viiakse vanast süsteemist uude kinnistusraamatu infosüsteemi.

Meede 3.3. Õigusteenuste kättesaadavuse tagamine

Meetme eesmärgiks on kodanike põhiõiguste realiseerimise tagamiseks luua mõistlik juurdepääs kvaliteetsele õigusabile ja õiguskutsete teenusele.

Meetme eesmärgi saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond/Programm	ÕIGUSEMÕISTMINE JA ÕIGUSKAITSE							
Meede	Õigusteenuste kättesaadavuse tagamine							
Ametis olevate vandetõlkide arv	47	77	88	95	98	100	100	100
Riigi õigusabi osutama hakkavad uued advokaadid				5	5	5	5	süsteemi on lisandunud kokku 20 uut

								advokaati
Riigi õigusabi määramiste arv	15650	15452	14200	13800	13500	13200	12900	12600
Esmatasandi õigusnõu saanud inimeste arv	4366	4400	6000	8000	10000	12000	13000	13000
Eesti- ja venekeelse Jurist Aitab portaali külastamiste arv	96953	120000	169000	185000	195000	200000	205000	210000

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- vandetõlgi teenuse arendamine, sh eksamite korraldamine;
- vandetõlkidele avalik-õigusliku Koja loomine (vajab lisarahastust);
- patendivolinikele avalik-õigusliku Koja loomine (vajab lisarahastust);
- notari teenuse arendamine, sh registrikannete tegemine notarite poolt;
- digitõestamiseks õigusliku raamistiku loomine;
- täitemenetlussüsteemi muutmine, loomaks eeldused efektiivsuse ja tulemuslikkuse tõstmiseks (vajab lisarahastust);
- KOV haldusaktide järelevalve, sh tekkivates kohtuasjades riigi huvide esindamine (vajab lisarahastust);
- riigi õigusabi kvaliteedi tõstmine, noorte advokaatide süsteemi kaasamine ja õigusnõustamise kättesaadavuse parandamine, sh kohtumajadesse menetlustoimingutes osalemise hõlbustamiseks virtuaalruumi loomine vt meede 3.1 (vajab lisarahastust);
- E-arestimissüsteemi arendused vastavalt õigusaktidest tulenevatele muudatustele, sh uurimisasutuste vajadustest tulenevate arendustegevuste teostamine (vajab lisarahastust).

Olukorra analüüs

Notariaadi tulemuslikkuse tõstmine: 1. märtsist 2018 anname notarite pädevusse notari toimingutega seotud registrikannete tegemise (abieluvararegistri osas). Vajalikud muudatused regulatsioonis on vastu võetud. Siiani on kannete tegemine olnud kohtulike registrite ülesandeks. Eesmärgiks on muuta teenus tarbija jaoks kiiremaks, terviklikumaks ja mugavamaks ning vältida olukorda, kus inimene või ettevõtte peab sama toimingu tegemiseks pöörduma lisaks notarile veel registripidaja poole. Notar saab registrikande teha otse ja vahetult, kuna tegemist on usaldusväärse ja riigi poolt kontrollitud vaba õiguselukutse esindajaga. Lihtsustame aastatel 2019 - 2021 tehingute tegemist ja dokumendisuhtlust välisriigist. Loome notariaalse tõestamise alavormi, digitaalne tõestamine. Digitaalne tõestamine on notariaaltoiming, mille puhul notar ei kohtu kliendiga samal ajal ühes ruumis viibides, vaid notar ja klient kontakteeruvad elektroonilise audiovisuaalse kanali kaudu. Aastasse 2018 on planeeritud seadusemuudatuste menetlemine ning aasta 2019 lõpus valmivad vajalikud arendustööd. Pilootprojekt esimeste esinduste kaudu käivituks aastal 2020.

Õigustõlke korraldus: 2015. aastal jõustus vandetõlgi seaduse muudatus, millega viidi ametlike dokumentide tõlkimine tõlkesuunal eesti keelest võõrkeelde vandetõlkide ainupädevusse alates 2015. aastast ning tõlkesuunal võõrkeelest eesti keelde alates 2020. aastast. 2014. aastal tehti kokku 27 665 ametlikku tõlget, millest vandetõlgi juures 35% ja notarite juures 65%. Aastal 2016 oli vandetõlkide tehtud tõlgete arvuks 23 300. Eelnev ilmestab selgelt, et muudatus on

avaldanud vandetõlke turule olulist mõju. Võib prognoosida, et 2021. aastaks tõuseb vandetõlgi juures tehtavate tõlgete arv veelgi. Muudatuse rakendamise toetamiseks on vaja korraldada kuni 2021. aastani vähemalt kolm vandetõlgi eksamit igal aastal ning vajadusel koolitada vandetõlgi kandidaate. Eksamite korraldamisel tuleb eelistada uusi võõrkeeli ning neid võõrkeeli, kus tegutsevate vandetõlkide arv on kõige väiksem või kus vajadus on kõige suurem. Ametlik tõlketeenus tagab kvaliteetsema õigusabi, ning vandetõlk, kes tagab avalike dokumentide ametlikke tõlkeid, võimaldab tagada õiguskindlust läbi avalike dokumentide tõlgete rahvusvahelise liikumise. Vandetõlkidel puudub praegu kutseühendus, kes tegeleksid kutse arendamise ja teiste kutset puudutavate küsimustega. Olemasolevasse MTÜ-sse kuulub alla poole vandetõlkidest ja riik ei saa panna eraõiguslikule juriidilisele isikule ülesandeid. Seetõttu on kavas luua 2018. aasta Riigikogu menetlusse jõudva eelnõuga avalik-õiguslik juriidiline isik Vandetõlkide Koda. Koja asutamine on planeeritud aastasse 2019, misjärel hakkaks Koda järkjärgult täitma talle seadusega pandavaid ülesandeid.

Patendivoliniku kutse korraldamine: kuna patendivolinikel puudub praegu kutseühendus, kes tegeleks kutse arendamise ja teiste kutset puudutavate küsimustega, luuakse 2018. aastal Riigikogule esitatava eelnõuga avalik-õiguslik juriidiline isik Patendivolinike Koda. Koja asutamist planeeritakse 2018. aasta lõpu. Esimene koosolek toimuks 2019. aasta I kvartalis, kus valitakse Koja organite liikmed, kinnitatakse põhikiri jms. Seejärel hakkab Koda täitma talle seadusest tulenevaid ülesandeid, nagu nt eksamite korraldamine, järelevalve, kutseõpe jms.

Täitesüsteemi muutmine: Vabariigi Valitsus otsustas suvel 2017 I etapina riiginõuete haldamise konsolideerimise. 2018 aasta sügisel tuleb otsustamisele II etapina riiginõuete tervikuna riigi poolt sisse nõudmise küsimus. Täna nõuab MTA sisse maksunõudeid, kasutades selleks kontode arestimist, samuti registervarale keelumärgete seadmist. Selle tulemina on vähenenud maksuhalduri poolt eratäituritele sissenõudmiseks antavate nõuete arv 11-12 korda. Ülejäänud riigi ja KOV-i nõudeid haldavad (2017. a otsustatud haldamise konsolideerimine RTK alla) ja nõuavad sisse (sh edastavad kohtutäituritele) asutused ise. Tänapäevase süsteemi aastane kulu⁵ on kohtutäiturite tasude näol u 13-14 milj. eurot, sh u 3,5-4 milj.⁶ eurot maksustamisele minev kasum. Muudatus, kus riik hakkaks sarnaselt MTA mudelile kõiki riiginõudeid ise sisse nõudma, avaldaks väga suur mõju eratäitesüsteemile, mistõttu ei võimaldaks riiginõuete osas täitmise muutmine säilitada tänapäevase süsteemi olemasolevat kujul. Seetõttu on vajalik saata huvigruppidele arvamuse avaldamiseks eelnõu väljatöötamise kavatsus võimalikest uutest täitemenetlussüsteemi mudelitest ning koostada arvamuste pinnalt seaduseelnõu täitemenetluse süsteemi muutmiseks.

KOV haldusaktide järelevalve:

Seoses maavalitsuste tegevuse lõppemisega teostab alates 01.01.2018 haldusjärelvalvet kohaliku omavalitsuse üksuste haldusaktide õiguspärasuse üle Vabariigi Valitsuse seaduse (VVS) § 75³ lõike 1 kohaselt Justiitsministeerium. Kui seni kõnealuseid ülesandeid täitnud maavalitsusi ja maavanemaid oli kokku 15, siis Justiitsministeeriumi koosseisu on ette nähtud VVS §-s 75³ nimetatud ülesannete täitmiseks üks ametikoht ning rahalised vahendid ühe ametikoha majanduskulude katmiseks. Täiendavaid rahalisi vahendeid poolleiolevate kohtuasjade menetluse jätkamiseks Justiitsministeeriumile ei eraldatud. See on viinud olukorrani, kus maavalitsustelt üle tulnud õiguslikult keerukates ja ressursimahukates kohtuasjades on riigi huvide parimal moel esindamine komplitseeritud. Selleks, et tagada keerukates kohtuasjades kõrgekvaliteediline esindatus, vajame osades kohtuasjades lepingulise

⁵ Tasud on kehtestatud seadusega, so sisuliselt on tegemist avaliku raha kasutamisega.

⁶ 2015 ja 2016 andmed

esindaja (vandeadvokaadi) õigusteenust. Selleks aga paraku puuduvad eelarvelised vahendid. Seega vajame valdkonna katmiseks täiendavaid rahalisi vahendeid aastatel 2019 kuni 2022.

Õigusabi kättesaadavus: Eestis on suur hulk inimesi, kelle sissetulek ei võimalda neil kvaliteetset õigusteenust hankida. Olukorra parandamiseks on riik loonud riigi õigusabi süsteemi, mida rahastatakse riigieelarvest. Samas on valdkonna alarahastamise tõttu advokaatidele tehtud töö eest tasustamisele seatud piirangud toonud kaasa mitmeid probleeme, nagu nt noorte advokaatide vähene huvi riigi õigusabi teenuse osutamise vastu, rahulolematuse õigusabi kvaliteedi osas jm. Valdkond ei ole atraktiivne ning noorte advokaatide väljaõppeks oleks tarvis kogunud mentoreid. Täna on keeruline tagada vajalikku järelkasvu ja valdkonna jätkusuutlikkust. Seega vajame valdkonna arenguteks tingimuste loomiseks riigi õigusabi rahastamise viimist kulupõhiseks, mis võimaldaks muuta süsteemi rahakasutust senisest enam läbipaistvamaks, vähendada advokaatide poolt tehtud tasustamata tundide arvu, tasustades neid senisest õiglasemalt, st vähendada tasustamiseks kehtestatud piiranguid tundidele ja tõsta teenustundi hinda jm. Kõnesolevaid positiivseid muudatusi on võimalik ellu viia üksnes valdkonna kulupõhise rahastamise korral. Selleks tuleb muuta tänast riigi õigusabi töö advokaatidele jagamise mudelit⁷ selliselt, et valdkonna töö vastu tunneksid huvi ka uued advokaadid ning teenuse pakkumiseks tekiks reaalne konkurents. Soovime viia riigi õigusabi tellimuste jagamise eraldi välja töötatavale hankemudelile selliselt, et konkreetse tellimuse saab töösse advokaat/büroo, kes pakub sellele parimat hinda. Eelnevaga teenuse tunnihind eelduslikult mõnevõrra suureneb. Muudatus eeldab ka tasupiirangute⁸ suurendamist tasemeni, mis tekitaks ka teistes advokaatides huvi tööle konkureerida. Kavatsime 2018. aastal saata huvigruppidele arvamuse avaldamiseks seaduseelnõu väljatöötamiskavatsuse. Positiivse tagasiside pinnalt on võimalik juba sügisel koostada seaduseelnõu õigusliku raamistiku täiendamiseks selliselt, mis võimaldaks advokaatidele anda riigi õigusabi tööd selleks eraldi välja töötatud automatiseeritud hankekeskkonna kaudu. Muudatuse vastuvõtmise korral puudub selle elluviimiseks aga paraku rahaline kate. Nimelt vajab hankekeskkonna arendustegevus täiendavaid rahalisi vahendeid, mida tänases riigieelarves pole ette nähtud. Vajaksime valdkonda lisarahastust hinnanguliselt u 200 000 eurot, et alustada aastal 2019 infotehnoloogilisi arendustöid.

Esmatasandi õigusnõustamise konkursi võitja ja ministriumite teavitustöö ja portaali uute aktuaalsete teemade lisamine peaksid tooma kaasa portaali külastatavuse tõusu, mis läbi kasvab inimeste õigusteadlikkust. Portaalist võiks kujuneda välja õigusabi vajavate inimeste kontaktpunkt, kustkohast esmast õigusalast teavet hankida. Esmatasandi õigusabi osutamiseks saadi 2017. aastaks täiendavaid rahalisi vahendeid. Samas on keeruline prognoosida õigusabi tegelikku vajadust, so abi saada soovivate inimeste arvu. Seega võib juhtuda, et eelarvehenditest ei jätku 2018. aasta lõpuni planeeritud õigusabimahtude eest tasustamiseks. Sellises olukorras tuleb riigil vähendada riigivahenditest finantseeritavate õigusabitundide arvu⁹.

E-arestimissüsteem: "Siseturvalisuse arengukava 2015-2020" (edaspidi *STAK*) programmi „Sisejulgeoleku suurendamine“ poliitikainstrumendi nr. 2 „Terrorismivastane võitlus“ tegevusega tagab Siseministrium koostöös Rahandusministriumiga Politsei- ja

⁷ Täna antakse töö advokaatidele nimekirja alusel, kui advokaat võtab tellimuse vastu või keeldub sellest, siis langeb ta nimekirja lõppu. Reaalne konkurents tellimuste pärast puudub.

⁸ Maksimaalselt tasustatavate töötundide hind

⁹ Täna hüvitab riik lepingupartnerile esimesed 2 t 100%, so tasub abivajaja eest kokku 80 eurot. Järgmise 3 t eest hüvitab riik 50% tunnitasust, mis on 40 eurot tunnis, seega kokku täiendavad 60 eurot.

Piirivalveametile ja Kaitsepolitsei ametile tõhusa järelevalve teostamiseks vajaliku tegevuskeskkonna järelevalvetoimingute läbiviimiseks. Selle tegevuse näol soovib Siseministeerium koostöös Justiitsministeeriumiga luua võimaluse pangakontode keskregistri kasutusele võtmiseks. Ministeeriumid on leidnud, et parim viis selle tegevuse elluviimiseks on olemasolevate e-aresti teenuste kohaldamine uurimisasutuste vajadusele vastavaks. Kulude optimeerimiseks ei ole otstarbekas luua uut iseseisvat andmevahetusplatvormi, vaid kasutada olemasolevat e-aresti kontseptsiooni, mis vastab uurimisasutuste vajadusele pärida andmeid krediidasutustelt. Lisaks Politsei- ja Piirivalveametile ja Kaitsepolitsei ametile soovib e-aresti teenuseid kasutada Välisluureamet. Õiguslik raamistik kohandati 2017. aastal. Selleks, et seda oleks võimalik teha PPA-l, KAPO-l, Välisluureametil ja tulevikus vajadusel ka teistel asutustel, muudeti TMS-is sisalduvat regulatsiooni e-aresti kohta täiendada selliselt, et ka muudel valitsusasutustel ja nende valitsemisalasse kuuluvatel asutustel, kes vajavad elektroonilise arestimissüsteemi kasutamist seadusest tuleneva ülesande täitmiseks, võivad sellega liituda juhul, kui selleks on olemas tehniline võimekus. Eelnevalt tulenevalt on vajalik teostada 2018. aasta jooksul e-arestimissüsteemis vajalikud arendustööd liidestamiseks infosüsteemiga uurimisasutused ning pakkudes neile soovitud ja vajalikke teenuseid.

Meede 3.4. Õigusteabe kättesaadavus

Eesmärk on õigusteabe integreeritult, lihtsalt ja kiirelt ajakohases seisus kättesaadavus.

Meetme eesmärgi saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond /Programm	ÕIGUSEMÕISTMINE JA ÕIGUSKAITSE							
Meede	Õigusteabe kättesaadavus							
Ametlike Teadaannete kasutajate rahulolu	94,4 % kasutajate rahul või pigem rahul	ei ole muutunud võrreldes 2015. aastaga	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul
Riigi Teataja kasutajate rahulolu	96,94% kasutajate rahul või pigem rahul	97,3% kasutajate rahul või pigem rahul	92% kasutajate rahul või pigem rahul	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul	vähemalt 90% kasutajate rahul või pigem rahul

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- kohtuteabe sidumine Riigi Teatajas avaldatud aktidega, Euroopa Liidu standardi ECLI kohtuteabe avaandmetena kättesaadavaks tegemiseks kasutusele võetud;
- 1918 kuni 1940 aastate Riigi Teatajate ja eksiilvalitsuse olulisemate dokumentide digitaliseerimine ja avaldamine;

- ministri määruste terviktekstide koostamise koondamine teistest ministeeriumitest Justiitsministeeriumisse (selleks vajaliku ametikoha rahastamiseks koondatakse ministeeriumidest vastavad vahendid proportsionaalselt ületuleva ülesande mahuga).
- koostöös kasutajagruppidega on parandatud Riigi Teataja kasutusmugavust, muuhulgas kasutusele võetud uuendatud visuaal, nägemispuudega inimeste juurdepääsuvõimalused ja uuendused mobiilsete vahendite tarvis (lisarahastus SF);
- uue infosüsteemi võimaluste ärakasutamiseks on vajalik Ametlike Teadaannetega seotud regulatsiooni uuendamine ja vastava seaduseelnõu väljatöötamine, muuhulgas haldusmenetluse elektroonilise ja avaliku kätte toimetamise ning avalike ülesannete käigus loodavate teadaannete koondamiseks 2019. aastal Ametlikesse Teadaannetesse;
- Ametlike Teadaannete kasutuselevõtmine EL ühtse maksejõuetusregistri osana;
- Ametlikes Teadaannetes automaattõlke kasutuselevõtmine;
- Eesti seaduste järjepidev ja süsteemne tõlkimine inglise keelde justiitsministeeriumi vastutusel rahvusvahelise konkurentsivõime ja ärikeskkonna läbipaistvuse huvides;
- tõlketerminite koondamine ja kaasajastamine ning valdkondade põhine seaduste toimetamine (vajab lisarahastust);
- õigusteabe kättesaadavuse võimaluste tutvustamine erinevatele sihtrühmadele (vabad elukutsed, ühiskonna - ja kodanikuõiguse õpetajad, ajakirjanikud jm);

Olukorra analüüs

Eesmärgiks on hoida aastatel 2016 kuni 2022 seni inglise keelde tõlgitud seadused ajakohases seisus ning korraldada muudatuste tõlkimine, samuti tõlgete terviktekstide redaktsioonide avaldamine ühe kuu jooksul muudatuse avaldamisest Riigi Teatajas.

Hoolimata vandetõlkide poolt kõigi seaduste kiiresti ja hea kvaliteediga tõlkimisest, on välja tulnud terminite väärtõlkeid. See on põhjustatud eelkõige ühilduva tõlketarkvara, ühtse ja taaskasutamist võimaldava tõlkemälu puudumisest ning terminibaasi ESTERM puudulikkusest täiendamisest. Adekvaatse õigusterminite baasi puudumine takistab Eesti osalemist Euroopa Liidu terminibaaside integratsiooniprojektides (näiteks Legivoc). Nende probleemide lahenduseks oleks tagada uute terminite kaasajastamine ESTERMIS ja uute innovaatiliste masintõlke võimaluste ja ühtse tõlkemälu kasutuselevõtmine.

Ingliskeelsete seaduste tõlked on osaliselt vananenud, kuna aluseks on võetud 1990-ndatel aastatel tehtud algsed tõlked. Sama valdkonna seadused on tõlgitud erinevate vandetõlkide poolt ja eri aegadel, mistõttu ei ühildu terminoloogia ja kannatab tõlkekvaliteet. Tõlkekvaliteedi parandamiseks korraldatakse eri valdkondade seaduste tõlgete toimetamist ja terminoloogia ühtlustamist.

Riigi Teataja kasutajasõbralikkuse suurendamine. Riigi Teataja võrguväljaanne ja infosüsteem on loodud aastatel 2007 kuni 2010 ning vajab seetõttu tehnoloogia arengust tulenevat uuendamist. Igal aastal on kogutud kasutajate arvamusi ja ettepanekuid Riigi Teataja paremaks tegemiseks ning need vajavad realiseerimist. Riigi Teataja ei ole enam sedavõrd kaasaegne, et võimaldada kasutada mugavusi, mida pakuvad nutiseadmed ja erinevad uued tehnoloogiad. Riigi Teataja väljaandmisel kasutatakse palju tehnilist tööd, mida oleks võimalik tehnoloogiliste uuendustega vähendada. Seetõttu töötatakse 2017 - 2019 aastatel välja lähteülesanne Riigi Teataja uuendamiseks. 2017. aastal valminud Riigi Teataja kasutajasõbralikkuse lähteülesande alusel valmistatakse 2018. aastal Riigi Teataja kasutusmugavusi sisaldav prototüüp, mis arutatakse koos kasutajagruppidega läbi ja 2019. aastal otsustatakse realiseeritavad lahendused. Riigi Teatajas aktide avaldamisel ja terviktekstide koostamisel tehnilise töö vähendamiseks arvestatakse õiguslooja töövahendi väljatöötamise analüüsi tulemusi, mis peaks viima ühtsete õigusakti vormingute kehtestamiseni.

Eesti õigusloome ajaloolise pärandi kõigile kättesaadavaks tegemiseks viiakse koos Rahvusraamatukoguga läbi projekt 1918 kuni 1940 aastate Riigi Teatajate ja eksiilvalitsuse olulisemate dokumentide digitaliseerimiseks ja avaldamiseks.

Kohtulahendite andmebaasi sidumine Riigi Teatajaga: Õiguskorra selguse ja õigusteadlikkuse kasvatamiseks oleme seadnud eesmärgiks integreerida hiljemalt 2018. aastal Riigi Teataja ja kohtuinfosüsteemi KIS2 andmed, sh seome Riigikohtu lahendid asjaomaste seaduste sätetega. Samuti rakendatakse kohtulahenditele avaandmete nõuete rakendamiseks Euroopa Liidu standardit ECLI. 2019. aastal viiakse kohtulahendite sidumine lõpuni ja viiakse läbi andmekvaliteedi kontroll ja parandused.

Uue Ametlike Teadaannete Infosüsteemi kasutusvõimaluste juurutamine: Ametlike Teadaannete Infosüsteemi kasutuselevõtmisega tuleb tagada võimalikult suur kasutajamugavus, automatiseeritus, andmete taaskasutamine ja parem isikuandmete kaitse. Samuti eesmärgipärane isiku teavitamine avalike ülesannete käigus antavatest teadaannetest, sh dokumentide isikutele kätte toimetamine. Uue infosüsteemi võimaluste ärakasutamiseks on vajalik Ametlike Teadaannetega seotud regulatsiooni uuendamine ja vastava seaduseelnõu väljatöötamine, muuhulgas haldusmenetluse elektroonilise ja avaliku kätte toimetamise ning avalike ülesannete käigus loodavate teadaannete koondamiseks 2019. aastal Ametlikesse Teadaannetesse. Vajalikud on arendustööd Ametlike Teadaannete kui ühtse EL maksejõetusregistri osa kasutuselevõtmiseks. Kuna EL ühtse maksejõetusregistri andmevahetuseks on enamik andmeid praegu Ametlike Teadaannete infosüsteemist kättesaadavad, siis on võimalik kulude kokkuhoid uue eraldiseisva registri kasutuselevõtmisest loobumisega.

Meede 3.5. Konkurentsi järelevalve

Eesmärgiks on Konkurentsiameti sõltumatus ja maksimaalne tõhusus järelevalve läbiviimisel.

Meetme eesmärgi saavutamist mõõdetakse järgmiste mõõdikutega:

Aasta	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Alavaldkond /Programm	ÕIGUSEMÕISTMINE JA ÕIGUSKAITSE							
Meede	Konkurentsi järelevalve							
Hinnamenetluse kestus	3 - 12 kuud	3 - 12 kuud	3 - 12 kuud	3 - 12 kuud	3 - 12 kuud	3 - 12 kuud	3 - 12 kuud	3-12 kuud

Justiitsministeeriumi valitsemisala peamised planeeritud tegevused aastateks 2019-2022:

- Euroopa Liidu energiaturgude integratsioon. Sellega seoses on elektri (8 võrgueeskirja määrust) ja maagaasi (5 võrgueeskirja määrust) sektorites jõustunud/jõustumas võrgueeskirjad, millega kaasnevad Konkurentsiametile energiaturgude reguleerimise ja järelevalve teostamise ülesanded. Lisaks on olulised võrguühendused naaberriikidega, nii Balticconnector ja GIPLi valmimine kui ka kolmas liin Eesti-Läti vahel. Täiendavalt lisandub elektri sünkroniseerimise projekt Euroopaga. Uute ja täiendavate ülesannete täitmise tulemusena eksisteerib korralikult toimiv, tugevate ühendustega ja konkurentsivõimeline Euroopa Liidu energiaturg (vajab lisarahastust);

- Konkurentsineutraalsuse printsiibi rakendamine. Analüüsida eksisteerivaid turupiiranguid, nende majanduslikku mõju ning võimalusi nende kõrvaldamiseks. Õigusaktide eelnõudele konkurentsineutraalsuse hinnangu andmine (vajab lisarahastust);
Euroopa Komisjoni väljatöötatava Konkurentsirektiivi (ECN+) ülevõtmisel kaasneb mitmeid täiendavaid ülesandeid, et tõhustada kartellidevastast võitlust ning järelevalvet turgu valitsevas seisundis olevate ettevõtjate üle (vajab lisarahastust);
- Euroopa Komisjoni energiaturgude liberaliseerimise neljanda paketi (nn. puhta energia paketi) rakendamine, mille eesmärgiks on anda tuge puhta energia kasutamisele. Selle keskmes on energiatõhususe suurendamine, täiendavate võimaluste loomine taastuvenergia kasutuselevõtuks, efektiivsema elektrituru mudeli kujundamine ning Euroopa energiavaldkonna strateegiline planeerimine, mis toob regulaatorile kaasa täiendavaid kohustusi (vajab lisarahastust).

Olukorra ülevaade

Konkurentsiameti tegevus jaguneb üldiselt kaheks: konkurentsiseaduse alusel teostatav konkurentsijärelevalve ning eriseaduste (nt kaugkütteseadus, elektrituruseadus, ühisveevärgi ja kanalisatsiooniseadus jt) alusel teostatav hinnaregulatsioon reguleeritud turgudel tegutsevate ettevõtete, loomulike monopolide, teenuste hindade osas. Eesti Konkurentsiamet erineb teiste liikmesriikide konkurentsijärelevalve asutustest selle poolest, et ühes asutuses on koondatud nii konkurentsijärelevalve, kui ka hinnaregulatsioon. Paljudes teistes liikmesriikides on hinnaregulatsioon eraldiseisva pädeva organi ülesandeks. Konkurentsiameti personalist ja tegevuste mahust moodustab konkurentsijärelevalve ca 34% ning hinnaregulatsioon ca 55%, ülejäänud personal katab ameti tugifunktsioone.

Euroopa Liidu õigusest tulenevate ülesannete täitmiseks on vajalik tagada Konkurentsiameti sõltumatus ja maksimaalne tõhusus järelevalve läbiviimisel. Arvestades ameti täidetavaid dualseid ülesandeid ning suhteliselt väikest ametikohtade arvu, tuleb leida järelevalve tõhususe edendamiseks erinevaid lahendusi sh neid mis võimaldaksid suurendada haldusmenetluse kiirust. Maksimaalse tõhususe tagamiseks ja lisanduvate kohustuste täitmiseks vajab Konkurentsiamet senisest enam ressursi.

2019. aastal vajab Konkurentsiamet kahte täiendavat ametikohta EL-i energiaturgude integratsiooni tagamiseks ja kahte täiendavat ametikohta konkurentsineutraalsuse rakendamiseks. Aastatel 2020–2022 on lisandumas Konkurentsiametile täiendavaid kohustusi konkurentsirektiivi ja energiaturgude liberaliseerimise neljanda paketi rakendamisega, mis vajavad täiendavaid ressursse nii uute töötajate värbamiseks, olemasolevate töötajate arendamiseks kui ka infotehnoloogiliste vahendite soetamiseks.

4. Okupatsioonirežiimide poolt tekitatud kahju teadvustamine

Justiitsministeeriumi üheks ülesandeks on tegeleda okupatsioonirežiimide repressiivpoliitika uurimisega ja represseeritute mälestuse jäädvustamisega.

Justiitsministeeriumi peamised planeeritud tegevused selles valdkonnas on järgmised:

- Kommunismiohvrite memoriaali rajamine Maarjamäele.
- Rahvusvahelise kommunismikuritegude uurimiskeskuse loomine.

Olukorra ülevaade

Vabariigi Valitsus on võtnud endale ülesande rajada 2018. aastaks Maarjamäele kommunismiohvrite memoriaal ja ohvitseride mälestusmärk. Valitsuse tasandil vastutab memoriaali rajamise eest Justiitsministeerium, praktilise elluviimise eest Riigi Kinnisvara AS.

Riigi Kinnisvara AS kuulutas 24.03.2016 välja ideekonkursi eesmärgiga leida sobivaim lahendus kommunismiohvrite memoriaali ja ohvitseride mälestusmärgi rajamiseks. Konkursi tingimustele vastanud kaheteistkümne kavandi hulgast tunnistati žürii poolt konsensuslikult esikoha vääriliseks Arhitektuuribüroo JVR OÜ ideelahendus märgusõnaga „TEEKOND“. Käesolevaks ajaks on memoriaali projekteerimistööd lõppfaasis.

2016. a suvel moodustati justiitsminister käskkirjaga töörühm, mille ülesandeks on rahvusvahelise kommunismikuritegude uurimise keskuse loomiseks tegevuste koordineerimine, keskuse kontseptsiooni loomine ning selle tegevuse planeerimine. Keskuse eesmärgiks oleks kommunistlike režiimide poolt toimepandud inimsusvastaste kuritegude uurimine, avalikustamine ja teadvustamine uurimistöö ja haridustegevuse ja teadvustamine rahvusvahelisel tasandil. Perspektiivis luuakse uurimiskeskuse juurde kommunistliku terrorismi muuseum, mille väljapanek tutvustab kommunistliku liikumise ajalugu, kommunistlike režiimide sünni, arengulugu ja langust.

5. Organisatsiooni arendamine

Organisatsiooni arendamisel lähtume justiitsministeeriumis eelmistes peatükkides kirjeldatud õigus- ja kriminaalpoliitika ning õigusemõistmise ja õiguskaitse alavaldkonna eesmärkidest, teistest valdkonna arengut suunavatest arengukavadest ja strateegilistest dokumentidest ning OECD riigivalitsemise raporti rakendamise tegevuskavast. Nii justiitsministeeriumis kui ka riigis laiemalt peab kasvama poliitikakujundamise võimekus, huvigruppide kaasamine ja erinevate osapoolte koostöö. Poliitikakujundamise valikuid tehes tuleb silmas pidada, et halduskoormus kodanike ja ettevõtete jaoks ei tõuseks ning valitsemine muutuks tõhusamaks, pidades sealjuures silmas, et sellega ei kaasneks riigilt palka saavate töötajate osakaalu suurenemine tööealisest elanikkonnast. Samal ajal ei tohi avalike teenuste kvaliteet langeda ega kättesaadavus halveneda.

Nendest eesmärkidest lähtuvalt keskendume organisatsiooni arendamisel järgmisel perioodil avalike teenuste parendamisele silmas pidades riigireformi eesmärke ning e-lahenduste arendamisele ja juhtimisele justiitsvaldkonna infokommunikatsiooni ja -tehnoloogia alal.

Avalike teenuste parendamine

Vabariigi Valitsus on seadnud eesmärgiks läbi viia riigivalitsemise reform, et kujundada riigi halduskorraldus selliseks, et see võimaldaks pakkuda inimestele häid avalikke teenuseid. Riigireformi tulemusena soovitakse saavutada mõjusam ja tõhusam riigi ülesannete täitmine ning kvaliteetsem avalike teenuste pakkumine, samuti vähendada valitsussektori kulutusi ja töötajate arvu ning saavutada valitsussektori paindlikum ja vähem bürookraatlikum töökorraldus. Seame eesmärgiks leida justiitsministeeriumis ja valitsemisalas võimalused uuseteks lahendusteks ja sisulisteks reformideks (ülesannete liitmine, dubleerivate tegevuste kaotamine, ülesannete delegeerimine era- või kolmandale sektorile jmt), mis võimaldaks pakkuda suuremat väärtust ja kvaliteetsemaid avalikke teenuseid. Selliste reformide elluviimine algab kompetentsete, pühendunud, motiveeritud ja innovaatilise mõtlemisega juhtidest, mistõttu seame eesmärgiks arendada juhte ning seeläbi tõsta juhtimiskvaliteeti justiitsministeeriumis ja valitsemisalas ning teha seda töötajate arvu kasvatamata. Eesmärkide elluviimiseks vajalikud tööjõu ressursi ümberkujundamise otsused teeme tuginedes ülesannete sisulisele analüüsile, mille raames kaalume ka võimalusi funktsioonide ja asutuste pealinnast väljaviimiseks (sh lähtudes Ida-Viru tegevuskavas toodud eesmärkidest).

Infokommunikatsiooni ja -tehnoloogia arendamine ja juhtimine justiitsvaldkonnas

Halduskoormuse vähendamise ja protsesside kiirendamise eesmärgil arendame riigile info- ja kommunikatsioonitehnoloogilisi (IKT) võimalusi, mis aitaksid lõppkokkuvõttes vähema rahaga saada paremaid teenuseid, suurendada elanikkonna õiguskindlust ning tõsta haldusefektiivsust. Liigume edasi IKT teenuste konsolideerimisega ning üha laiemaulatuslikult ühtsete IKT teenuste pakkumisega ka haldusala välistele asutustele. Eesmärgiga toetada Ida-Virumaa arengut alustame alates 2018. aastast IT-abi teenuse järk-järgulise üleviimisega Ida-Virumaale.

IKT järjepideva arengu tagamiseks ning eesmärkide saavutamiseks lähtume IKT alaste otsuste tegemisel IKT arengukavast. Ministeeriumiüleselt on esmaseks prioriteediks IKT projektid, millega hoitakse ära oluline kahju (kogu justiitsvaldkonna IKT talituspidevuse säilitamisele ning edasisele arengule), mis on vajalikud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi elluviimiseks, õigusaktide rakendamiseks või mille elluviimisel on saavutatav kõige suurem majanduslik kasu ning kokkuvõid. Kuna aastaid pole toimunud muutusi IKT baaseelarvetes ning ühtlasi puudub kindlus, milline saab olema struktuurfondide toetus pärast antud arenguperioodi, siis on oluline keskenduda sellele, kuidas tagada IKT jätkusuutlik haldus ning protsesside digitaliseerimine ka tulevikus.

Üheks valdkonna oluliseks eesmärgiks on jätkata aastatel 2019-2022 valdkonnapõhise IKT eelarvestamise ja juhtimise juurutamist. Muudame IKT valdkondlike otsuste osaks, mis peaks tagama läbipaistvama IKT eelarve juhtimise ning võimaldama selgemat ning suunatumat arengut valdkondade endi vastutusalades, muutes IT-lahenduste arengud üheks osaks valdkonna arengust tervikuna. Suuremad investeeringud peavad olema hästi ettevalmistatud ja investeerimisvajadus põhjalikult kaalutud. Ühtlasi peab IKT muutuma õigusloome protsessi üheks osaks, mille raames hinnatakse ühelt poolt protsesside automatiseerimise ja muutmise võimalust ning teisalt arvestatakse ka IKT kuludega, mis kaasnevad õigusloomeliste muudatustega. Selle tagamiseks rakendatakse uut protsessipõhist infotehnoloogia juhtimise, planeerimise ja haldamise korda.